KRIMINALOMSORGEN

Nasjonal veileder for samarbeidet mellom kriminalomsorgen og Nav

Publisert juni 2025

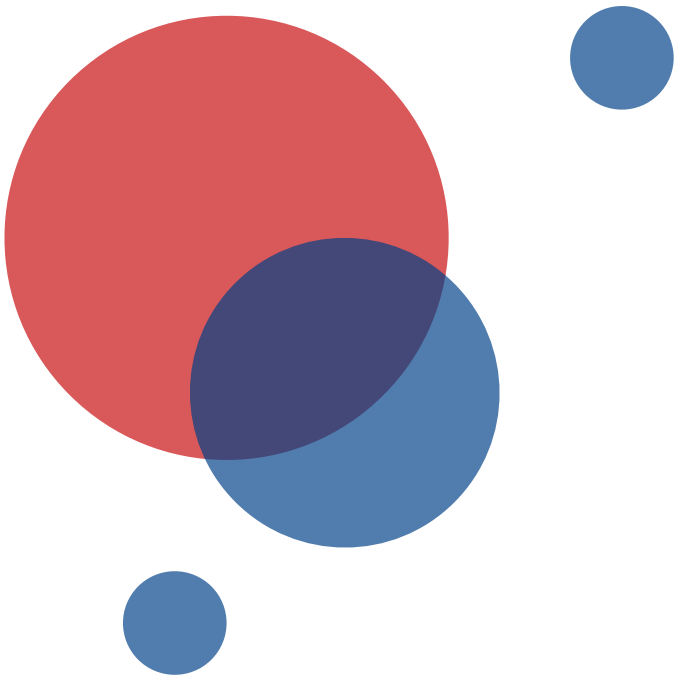

Utviklet av AVdir og KDI.
Ferdigstilt våren 2025
(revidert juni 2026).

Forord

Mennesker som er innsatt i fengsel har ofte utfordringer med helse, rus og økonomi, og flere står uten egen bolig. Mange er i en sårbar livssituasjon, både før de kommer inn i fengsel, under fengselsoppholdet og ved løslatelse. Vi vet at tiden rett etter løslatelse er særlig risikofylt, hvis ikke hjelpen er der. For at innsatte og domfelte skal kunne leve et liv uten kriminalitet etter endt straffegjennomføring, er det avgjørende at Nav, i samarbeid med kriminalomsorgen, ivaretar deres rett til oppfølging og økonomiske ytelser.

Nav og kriminalomsorgen skal samarbeide om å bistå domfelte som trenger støtte i krevende overganger i livet. I samarbeid må vi sette inn de tiltakene vi rår over. Felles innsats kan ha stor betydning for den enkeltes muligheter for overgang til et liv uten kriminalitet. Et liv uten kriminalitet har store samfunnsøkonomiske gevinster, og bidrar til et tryggere samfunn for alle. Det er derfor viktig at Nav og kriminalomsorgen samordner tiltakene våre, og legger til rette for en trygg tilbakeføring til samfunnet etter endt straffegjennomføring.

Denne veilederen er utarbeidet på oppdrag fra Justisdepartementet. Hensikten med veilederen er å møte behovet for tydelig informasjon om ansvarsdeling og samordning mellom kriminalomsorgen og Nav i arbeidet overfor mennesker som gjennomfører straff i fengsel og i samfunnet. Veilederen skal bidra til å utvikle kompetansen hos medarbeidere i Nav og kriminalomsorgen, til det beste for den enkelte domfelte. Den skal også være et verktøy i samarbeidet om den enkeltes behov for arbeids- og velferdstjenester, og i arbeidet med å lage regionale og lokale samarbeidsrutiner.

Vi ønsker at våre medarbeidere skal bruke veilederen aktivt i arbeidet med å legge til rette for at innsatte og domfelte skal lykkes best mulig med tilbakeføringen til samfunnet og med å komme i arbeid.

Foto: Morten J. Solberg

Foto: Christian Wangberg

Hans Christian Holte
Arbeids- og velferdsdirektør
Arbeids- og velferdsdirektoratet

Lise Sannerud
Direktør
Kriminalomsorgsdirektoratet

Innhold

Forord....03

1. Formål....06

2. Innledning....07
- 2.1 Utfordringsbilde....07
  - 2.1.1 Digitalisering....08
- 2.2 Sentrale begreper....10

3. Regelverk....12
- 3.1 Regelverk som styrer kriminalomsorgens arbeid og oppgaver....12
- 3.2 Regelverk som styrer Navs arbeid og oppgaver....13

4. Ansvar, oppgaver og samarbeid....15
- 4.1 Kriminalomsorgens ansvar og oppgaver....15
  - 4.1.1 Varetekt....15
  - 4.1.2 Mindreårige....16
  - 4.1.3 Innsatte mellom 18 og 25 år....16
- 4.2 Navs ansvar og oppgaver....16
  - 4.2.1 Nav-kontoret....16
  - 4.2.2 Nav kontaktsenter (NKS)....19
  - 4.2.3 Nav-veileder i fengsel....19
  - 4.2.5 Tjenester, ytelser og tiltak fra Nav....20
- 4.3 Om samarbeidet....21

5. Ved innsettelse i fengsel....23
- 5.1 Kriminalomsorgens ansvar ved innsettelse....23
- 5.2 Navs ansvar ved innsettelse....24
  - 5.2.1 Navs ansvar for sosiale tjenester....25
- 5.4 Viktig samarbeid mellom kriminalomsorgen og Nav ved innsettelse....25

6. Under varetekt og straffegjennomføring i fengsel....26
- 6.1 Kriminalomsorgens ansvar under varetekt og straffegjennomføring i fengsel....26
- 6.2 Navs ansvar under varetekt og straffegjennomføring i fengsel....27
  - 6.2.1 Navs ansvar for sosiale tjenester....28
  - 6.2.2 Arbeidsrettet oppfølging og arbeidsmarkedstiltak....28
  - 6.2.3 Personer uten lovlig opphold og personer som har vedtak om utvisning/bortvisning....29
- 6.3 Viktig samarbeid mellom kriminalomsorgen og Nav under varetekt og straffegjennomføring i fengsel....30
  - 6.3.1 Overgangsbolig....30

7. Ved løslatelse eller overføring til straffegjennomføring i samfunn....32
- 7.1 Kriminalomsorgens ansvar ved løslatelse eller overføring til straffegjennomføring i samfunn....32
- 7.2 Navs ansvar ved løslatelse eller overføring til straffegjennomføring i samfunn....33
- 7.3 Viktig samarbeid mellom kriminalomsorgen og Nav ved løslatelse eller overføring til straffegjennomføring i samfunn....34

8. Ved straffegjennomføring i samfunn....36
- 8.1 Kriminalomsorgens ansvar ved straffegjennomføring i samfunn....36
- 8.2 Navs ansvar ved straffegjennomføring i samfunn....36
- 8.3 Viktig samarbeid mellom kriminalomsorgen og Nav ved straffegjennomføring i samfunn....37
- 8.4 Omvendt voldsalarm....38

9. Taushetsplikt og adgang til å dele opplysninger....39
9.1 Taushetsplikt....39
9.2 Adgang til å dele taushetsbelagte opplysninger....40

10. Organisering av samarbeidet....44
10.1 Sentralt samarbeid....44
10.2 Regionalt samarbeid....44
10.3 Lokalt samarbeid....44
10.4 Samarbeidsavtaler og rutiner....44
10.5 Evaluering....44

11. Vedlegg....45
V1: Oversikt over straffereaksjoner og straffegjennomføringsformer
V2: Økonomiske ytelser fra kriminalomsorgen ved gjennomføring av straff i fengsel og institusjon
V3: Roller i kriminalomsorgen
V4: Økonomiske ytelser og tjenester fra Nav under varetekt/gjennomføring av straff
V5: Oversikt over trygdeytelser opp mot straffegjennomføringsformer

12. Ikrafttredelse....46

Vedlegg 1....47

Vedlegg 2....55

Vedlegg 3....58

Vedlegg 4....60

Vedlegg 5....69

1. Formål

Denne veilederen gjelder samarbeidet mellom kriminalomsorgen og Nav, og er utarbeidet av Arbeids- og velferdsdirektoratet (AVdir) og Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) i fellesskap. Veilederens overordnede formål er å bidra til å sikre innsattes/domfeltes tilgang til arbeids- og velferdstjenester som de har krav på fra Nav når de er varetektsfengslet, gjennomfører straff i fengsel eller i samfunnet, og i overgangen fra fengsel tilbake til samfunnet. Veilederen skal være retningsgivende for samarbeidet og tydeliggjøre forventningene til de to etatenes ansvar overfor innsatte/domfelte som har behov for arbeids- og velferdstjenester under straffegjennomføring og ved løslatelse.

Veilederen skal bidra til kontinuitet i oppfølgingen av den innsatte/domfelte, også ved overføringer mellom ulike fengsel, mellom fengsel og straffegjennomføring i samfunn og etter gjennomført straff.

Veilederen skal bidra til å:

- Beskrive og tydeliggjøre ansvar, oppgaver og samarbeid mellom kriminalomsorgen og Nav
- Legge grunnlag for godt samarbeid og gode lokale løsninger
- Gi oversikt over de vanligste tjenestene og ytelsene innsatte/domfelte kan ha rett på fra Nav i ulike faser av straffegjennomføringen
- Klargjøre rettigheter til arbeids- og velferdsytelser og tjenester for innsatte/domfelte som er underlagt ulike straffegjennomføringsformer og straffereaksjoner
- Gi informasjon om ulike straffereaksjoner og straffegjennomføringsformer, samt hva de innebærer av begrensinger og muligheter for innsatte/domfelte

2. Innledning

Kriminalomsorgen skal legge forholdene til rette for at innsatte/domfelte gis mulighet til å endre livsførsel, og hindre ny kriminalitet, jf. forskrift om straffegjennomføringsloven § 1-2. Innsatte/domfelte har, med de begrensninger som følger av frihetsberøvelsen, samme rett til tjenester og tilbud, og de samme forpliktelser og ansvar, som befolkningen ellers. For å dekke innsatte/domfeltes behov, og fremme deres deltagelse i samfunnet, skal kriminalomsorgen gjennom samarbeid med andre offentlige etater legge til rette for at innsatte/domfelte får de tjenester som lovgivningen gir dem rett til, jf. straffegjennomføringsloven § 4. Kriminalomsorgen har ansvar for å legge til rette for godt samarbeid med andre offentlige etater, og bidra til at forholdene legges til rette for prøveløslatelse og en lovlydig livsførsel etter løslatelse, jf. straffegjennomføringsloven § 41.

Arbeids- og velferdsforvaltningen skal legge til rette for en effektiv arbeids- og velferdsforvaltning, tilpasset den enkeltes og arbeidslivets behov, basert på en helhetlig og samordnet anvendelse av arbeidsmarkedsloven, folketrygdloven, sosialtjenesteloven og andre lover som forvaltes av Nav. Nav skal bidra til sosial og økonomisk trygghet, og fremme overgang til arbeid og aktivitet. Nav-kontoret skal samarbeide med andre offentlige organer og tjenesteytere dersom samarbeid er nødvendig for å gi brukeren et helhetlig og samordnet tjenestetilbud.

Arbeids- og velferdsforvaltningen skal sørge for tilgjengelige tjenester, og skal være spesielt oppmerksomme på de som er digitalt ekskluderte. Det er Nav-kontoret som skal følge opp den innsatte/domfelte, både under straffegjennomføring og ved løslatelse. Det er derfor viktig at den innsatte/domfelte gis mulighet til å komme i kontakt med sitt lokale Nav-kontor. Nav-veileder i fengsel representerer arbeids- og velferdsetaten, som er den statlige delen av Nav. Rollen er opprettet for å bidra til, styrke og videreutvikle samarbeidet mellom kriminalomsorgen og Nav. Nav-veileder i fengsel skal bidra til økt tilgjengelighet til Nav sine tjenester for innsatte/domfelte, og kan være bindeledd mellom den innsatte/domfelte og tilhørende Nav-kontor. Les mer om Nav-veileder i fengsel i pkt. 4.2.3.

2.1 Utfordringsbilde

God tilbakeføring og integrering i samfunnet etter gjennomført straff forebygger utenforskap, fremmer deltakelse i arbeidsliv og utdanning, og motvirker ny kriminalitet. Færre lovbrudd gir færre ofre for kriminalitet og store samfunnsøkonomiske gevinster.

Innsatte/domfelte har i større grad enn befolkningen ellers levekårsutfordringer på et eller flere områder. Mange innsatte i varetekt og domfelte som gjennomfører straff har psykiske lidelser, ruslidelser og somatiske helseproblemer. Mange innsatte/domfelte mangler bolig, mister bolig i løpet av tiden i fengsel, har høy gjeld, lite støttende nettverk, lite utdanning og svak tilknytning til arbeidslivet.

Tilbakeføring til samfunnet etter gjennomført straff kan dermed ikke alltid sikres gjennom enkelttiltak. Ulike tiltak, oppfølging og ytelser må sees i sammenheng og bidra til helhetlig innsats overfor den enkelte mottaker. Arbeid og inntekt, eller ytelse til livsopphold, er avgjørende for en vellykket tilbakeføring til samfunnet.

Samarbeid mellom offentlige etater i tilbakeføringsarbeidet skal bidra til å unngå glippsoner. Glippsoner er samordningsproblemer som oppstår. Dette kan være brudd i tjenester og oppfølging ved overgang fra en straffegjennomføringsform til en annen eller løslatelse. Bruddet kan for eksempel skyldes endring i rammene for gjennomføring av straffen, hvem som har ansvar for å levere forskjellige ytelser, nye hjelpere, endring i hvor man henvender seg for å få hjelp og/eller at behovene for de forskjellige ytelsene endrer seg.

Straff skal ikke gjøres mer tyngende enn nødvendig. For innsatte/domfelte i fengsel er det selve frihetsberøvelsen som er straffen. Innsatte/domfelte har samme retten til helse- og velferdstjenester som andre borgere[1]. Kriminalomsorgen, Nav og andre offentlige etater skal sammen rette sin innsats for å redusere skadevirkningene av opphold i fengsel, og legge grunnlag for innlemmelse og aktiv deltagelse i samfunnet etter gjennomført straff. Forvaltnings-samarbeidet mellom Nav og kriminalomsorgen understøtter normalitetsprinsippet ved at innsatte/domfelte i fengsel sikres kvalitet i tjenestene på lik linje med andre borgere. En av styrkene ved denne modellen er at det i hovedsak er det samme Nav-kontoret som følger opp den innsatte/domfelte både under varetekt, straffegjen-nomføring og ved løslatelse. En av utfordringene er at innsatte/domfelte i fengsel har begrenset tilgang til Nav-kontoret og Nav.no, og det kan dermed være utfordrende for Nav-kontoret å gi den enkelte tilgjengelige tjenester i løpet av straffegjennomføringen.

Gjennom samarbeid mellom kriminalomsorgen og Nav, skal det etterstrebes sømløs videreføring av de tjenester og ytelser som den innsatte/domfelte har:

- før straffegjennomføring
- under straffegjennomføring
- etter overføring fra straffegjennomføring i fengsel til straffegjennomføring i samfunnet
- ved løslatelse
- etter endt straffegjennomføring i samfunn

2.1.1 Digitalisering

Fengselsopphold kan innebære ekskludering fra den digitale utviklingen. Innsatte/domfelte har som regel ikke tilgang til internett og digitale tjenester når de gjennomfører straff i fengsel. Digital ekskludering kan medføre at den digitale kunnskapen innsatte har når de kommer i fengsel, blir utdatert i løpet av straffegjennomføringen.

Økt digitalisering av offentlige tjenester begrenser innsattes/domfeltes muligheter for kontakt med offentlige instanser. Under

1 - Punkt 4.1 i retningslinjene til straffegjennomføringsloven

straffegjennomføringen er det behov for bevissthet om at strenge digitale restriksjoner får betydning på flere plan for tilbakeførings-arbeidet.

Nav plikter å gi likeverdige analoge tjenester til innsatte/domfelte som trenger det, for eksempel sørge for at søknader og andre skjema på papir er tilgjengelig, og følge opp den enkelte innsatte /domfelte gjennom andre kanaler, som via telefon eller i fysiske møter. Kriminalomsorgen skal legge til rette for at innsatte/domfelte kan ringe Nav ved behov. Kriminalomsorgen har videre ansvar for å legge til rette for at innsatte/domfelte kan gjennomføre digitale møter med Nav-kontor. Digitale møter skal gjennomføres på digitale plattformer som ivaretar personvernet.

2.2 Sentrale begreper

Nav
Arbeids- og velferdsforvaltningen - består av både kommunale og statlige tjenester.

Tjenestemottaker
Enhver person som benytter seg av Nav sine tjenester.

Økonomisk sosialhjelp
Økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven §§ 18 og 19.

Institusjonsmelding (INST2)
Det sendes i dag automatisk digital melding fra kriminalomsorgen til Navs interne registre om innsettelse og løslatelse, jf. folketrygdloven § 21-4 femte ledd. Formålet er å unngå feilutbetalinger til trygdemottakere (kontrollformål). Nav har ikke rettsgrunnlag til å behandle disse personopplysningene i forbindelse med arbeidsrettet oppfølging eller tjenester etter sosialtjenesteloven.

Fengsel
Fengsel med enten høyt eller lavt sikkerhetsnivå.

Friomsorg
Ansvar for å administrere og følge opp straffegjennomføring i samfunn.

Nav-kontor
Det fysiske møtepunktet mellom brukere og Nav, og døra inn til arbeids- og velferdstjenester i stat og kommune.

Sosiale tjenester
Regulert i sosialtjenesteloven og er kommunens ansvar.

Oppholdskommune
Den kommunen hvor personen til enhver tid oppholder seg, enten vedkommende bor der eller oppholder seg der midlertidig. For de som oppholder seg i fengsel, vil oppholdskommune være den kommunen vedkommende oppholdt seg i forut for innsettelsen.

Kriminalomsorgen
Ansvarlig etat for gjennomføring av reaksjoner som påtalemyndigheten eller domstolen har avgjort. Dette innebærer gjennomføring av straff i fengsel eller samfunnet, forvaring og varetektsfengsling. Organisert i tre nivåer.

Overgangsbolig
Fengsel med lavt sikkerhetsnivå som benyttes i overgangen fra fengsel til samfunn. Innsatte gjennomfører fortsatt straff, men benytter samfunnets velferdstjenester så langt det er mulig.

ND-senter
Narkotikaprogram med domstolskontroll, straffe-gjennomføring i samfunn for rusmiddelavhengige som blir dømt for lovbrudd knyttet til sin avhengighet.

Domfelt
Person som har fått en rettskraftig dom.

Progresjon
Progresjon innebærer at det skal iverksettes tiltak for å fremme innsatte/domfeltes innlemmelse og aktiv deltagelse i samfunnet, det skal legges til rette for en gradvis overgang fra fengsel til full frihet gjennom overføringer til lavere sikkerhetsnivå, straffegjen-nomføring i samfunn, innvilgelse av permisjoner og frigang.

Tilbakeføringsarbeid
Tilbakeføringsarbeid er begrepet som beskriver arbeidet kriminalomsorgen gjør sammen med andre etater, for å sikre innsatte/domfelte tilgang på de ytelser og tjenester de har behov for under og etter straffe-gjennomføring. Tilbakeførings-arbeidet krever en planmessig gjennomføring av straffen med kontinuitet og koordinering av tiltak både innenfor og utenfor fengsel, samt et tett samarbeid med andre virksomheter.

Innsatt
Person som enten gjennomfører varetekt eller straff i fengsel.

Frigang
Innsatte/domfelte i fengsel kan gis tillatelse til å delta i arbeid, opplæring, program eller andre tiltak utenfor fengsel. Formålet med frigang er at det skal bidra til å forebygge kriminalitet og styrke innsattes tilpasningsevne og rehabilitering.

Importmodell
Importmodellen skal sikre innsatte tilgang på offentlige tjenester på lik linje med det befolkningen ellers har tilgang til. Ulike offentlige instanser i samfunnet får statlig finansiering for å levere sine tjenester i fengslene. Ved å importere tjenester fra de ansvarlige etater i samfunnet inn i fengslene, sikrer man at de ulike etatene har en fri og uavhengig rolle i forhold til kriminalomsorgen. Eksempler på slike tjenester er helsetjenester, skole/utdanning, bibliotektjenester osv.

Ikke alle offentlige tjenester i fengsel er en del av importmodellen. Nav har egne Nav-veiledere i fengsel, men de er ikke en statlig finansiert importert tjeneste slik som for eksempel helsetjenestene er. Innsattes rett til tjenester fra Nav skal ivaretas av Nav-kontoret.

3. Regelverk

Under følger en kort beskrivelse av aktuelt regelverk som er styrende for kriminalomsorgen og Nav sitt arbeid og oppgaver. Det er imidlertid viktig å gjøre seg kjent også med annet regelverk, veiledere, retningslinjer og samarbeidsavtaler på dette området.

3.1 Regelverk som styrer kriminalomsorgens arbeid og oppgaver

Kriminalomsorgens arbeid og ansvar reguleres av straffegjennomføringsloven, med tilhørende forskrift og retningslinjer.

Straffegjennomføringsloven

Straffegjennomføringsloven regulerer gjennomføringen av fengselsstraff og gjennomføringen av andre reaksjoner når det er særskilt bestemt i lov. Loven regulerer hvordan idømt straff skal gjennomføres, spørsmål om permisjoner, besøk, prøveløslatelse, soningsinnkalling med videre. Lovens formål er å motvirke nye straffbare handlinger på en måte som er betryggende for samfunnet, og som innenfor disse rammene sikrer de innsatte tilfredsstillende forhold.

Kriminalomsorgens ansvar i forvaltningssamarbeidet styres i hovedsak av straffegjennomføringsloven § 4. Bestemmelsen sier at kriminalomsorgen skal så langt det er mulig, legge til rette for at samarbeidende etater skal kunne yte sine lovbestemte tjenester til innsatte/domfelte, og for at innsatte/domfelte skal få del i tjenestene.

Kriminalomsorgen skal i god tid forberede og bidra til at forholdene legges til rette for et godt tilbakeføringsarbeid og for progresjon i straffegjennomføringen, herunder ved overgang til lavere sikkerhetsnivå, straffegjennomføring i samfunnet og/eller løslatelse, jf. straffegjennomføringsloven:

- straffegjennomføring på lavere sikkerhetsnivå og overgangsbolig (§ 15)
- straffegjennomføring i institusjon (§ 12)
- straffegjennomføring utenfor fengsel (§ 16)
- straffegjennomføring utenfor fengsel med elektronisk kontroll (§ 16 bokstav a)
- forberedelse til løslatelse (§ 41)
- løslatelse fra fengselsstraff (§ 42)

Forskrift om straffegjennomføring

Forskriften gjelder for fengselsstraff, varetekt, personer som politiet har pågrepet og samfunnsstraff. For strafferettslige særreaksjoner gjelder forskriften så langt den passer med forskrift om gjennomføring av forvaring.

Forskrift om gjennomføring av særreaksjonen forvaring

Forskriften gjelder gjennomføring av forvaring. Forskriften gjelder også for personer som er overført fra tvungent psykisk helsevern til fengsel. Straffegjennomføringsloven og forskrift om straffegjennomføring kommer til anvendelse i den utstrekning annet ikke følger av straffeloven eller denne forskriften.

3.2 Regelverk som styrer Navs arbeid og oppgaver

Nav har flere virkemidler som kan bidra til at personer kommer i arbeid eller aktivitet og som sikrer sosial og økonomisk trygghet. Hva den enkelte kan ha rett til er regulert i ulike lover, med tilhørende forskrifter. Nedenfor følger en kort beskrivelse av utvalgte lover og forskrifter.

Nav-loven

Nav-lovens formål er å legge til rette for en effektiv arbeids- og velferdsforvaltning, tilpasset den enkeltes og arbeidslivets behov. Loven er basert på en helhetlig og samordnet anvendelse av arbeidsmarkedsloven, folketrygdloven, sosialtjenesteloven og andre lover som forvaltes av arbeids- og velferdsforvaltningen. Nav-loven regulerer blant annet rett til behovs- og arbeidsevnevurdering etter § 14 a, og individuell plan etter § 15.

Folketrygdloven

Folketrygdlovens formål er blant annet å gi økonomisk trygghet ved å sikre inntekt og kompensere for særlige utgifter ved arbeidsløshet, svangerskap og fødsel, aleneomsorg for barn, sykdom og skade, uførhet, alderdom og dødsfall.

Sosialtjenesteloven

Sosialtjenestelovens formål er å bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til sosial og økonomisk trygghet, herunder at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig, og fremme overgang til arbeid, sosial inkludering og aktiv deltakelse i samfunnet. Loven skal også bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud. Loven skal bidra til likeverd og likestilling og forebygge sosiale problemer. Loven regulerer blant annet de fem individuelle tjenestene: opplysning, råd og veiledning § 17, økonomisk sosialhjelp §§ 18 og 19, midlertidig botilbud § 27, individuell plan § 28 og kvalifiseringsprogram § 29.

Forskrift om sosiale tjenester for personer uten fast bopel i Norge

Forskriften begrenser retten til sosiale tjenester for utenlandske statsborgere som ikke har «bopel» i Norge. Den regulerer retten til tjenester for personer med ulike typer lovlig, kortvarig opphold og personer som oppholder seg ulovlig i Norge.

Forskrift om individuell plan ved ytelse av velferdstjenester

Formålet med individuell plan følger av forskriften § 3. Individuell plan skal blant annet bidra til at tjenestemottakeren får et helhetlig, koordinert og individuelt tilpasset tjenestetilbud. Forskriften regulerer hva en slik plan skal inneholde, og avklarer ansvarsforholdet mellom de ulike tjenestene.

Arbeidsmarkedsloven

Arbeidsmarkedslovens formål er å bidra til å oppnå et inkluderende arbeidsliv gjennom et velfungerende arbeidsmarked med høy yrkesdeltakelse og lav arbeidsledighet. Loven regulerer blant annet arbeidsmarkedstiltakene etter § 12 og § 13, samt hjemler forskrifter om arbeidsrettede tiltak og tiltakspenger.

Barnetrygdloven, barneloven, kontantstøtteloven

Nav har også ansvaret for forvaltningen av barnebidrag, kontantstøtte og barnetrygd. Det er Nav kontaktsenter (NKS) som gir individuell veiledning om økonomiske ytelser.

4. Ansvar, oppgaver og samarbeid

Under følger en kort oversikt over hva som er kriminalomsorgens ansvarsområde og hva som er Navs ansvarsområde. Under disse forutsetningene skal samarbeidet rundt den enkelte innsatte/domfelte utføres.

4.1 Kriminalomsorgens ansvar og oppgaver

Kriminalomsorgen har ansvar for gjennomføring av ulike straffereaksjoner etter straffeloven og ulike straffegjennomføringsformer etter straffegjennomføringsloven[2].

Kriminalomsorgen har ansvar for at straffegjennomføringen tilrettelegges best mulig for den enkelte, både ved gjennomføring av straff i fengsel og i samfunnet. Ingen skal gjennomføre straff på et høyere sikkerhetsnivå enn det som er sikkerhetsmessig nødvendig, og i den grad det er mulig og sikkerhetsmessig forsvarlig, skal straffen tilpasses og ta hensyn til domfeltes individuelle behov. I den grad det er mulig, og sikkerhetsmessig forsvarlig, skal straffen tilpasses slik at det legges til rette for progresjon jf. straffegjennomføringsloven § 3.

Kriminalomsorgen skal legge til rette for tverretatlig samarbeid i forbindelse med tilbakeføring til samfunnet. Mer informasjon om ulike straffereaksjoner, straffegjennomføringsformer og ulike sikkerhetsnivå finnes på Tilbakeføring.no.

4.1.1 Varetekt

Påtalemyndigheten kan be domstolen beslutte innsettelse i varetekt. Varetekt ilegges av domstolene ved kjennelse, jf. straffeprosessloven § 171.

Politi og kriminalomsorg samarbeider om varetekt. Ved varetekt er vedkommende innsatt i fengsel i påvente av ytterligere etterforskning eller gjennomføring av straffesaken. Samarbeidet innebærer at kriminalomsorgen står for drift av fengsel, ivaretakelse av den innsatte og bistand i det nødvendige tverrfaglige arbeidet. Politiet og domstolen treffer beslutninger om overføringer, tidspunkt for løslatelse, ulike restriksjoner og begrensninger under fengslingen.

Noen ganger kan formålet med en pågripelse eller varetektsfengsling oppnås ved surrogater som er mindre inngripende. Reglene om varetektssurrogater fremgår av straffeprosessloven § 188. I stedet for fengsling kan retten også beslutte at siktede skal plasseres i institusjon eller kommunal boenhet.

Retten kan også beslutte at varetektsfengsling kan gjennomføres som opphold på bestemte steder med elektronisk kontroll, dersom slik gjennomføring utenfor fengsel anses egnet, jf. straffeprosessloven § 184 b *(trår i kraft 15. august 2025)*.

---

2 - Se nærmere om de ulike straffereaksjonsformene og straffegjennomføringsformene i vedlegg 1

4.1.2 Mindreårige

Straffegjennomføringsloven har særregler for mindreårige innsatte (innsatte under 18 år) jf. straffegjennomføringsloven § 10 a med tilhørende retningslinjer om straffegjennomføring for mindreårige innsatte/domfelte. Når personer under 18 år innsettes i fengsel, skal oppholdet tilrettelegges til deres behov. I praksis vil dette innebære at mindreårige innsatte skal være i en ungdomsenhet der bemanning og oppfølging er tilpasset dem. Likevel må mindreårige av ulike årsaker noen ganger innsettes i ordinært fengsel. Kriminalomsorgen skal i alle handlinger og avgjørelser som berører mindreårige innsatte vurdere hensynet til barnets beste, jf. forskrift om straffegjennomføring § 3-1b første ledd. Hensynet til barnets beste er et grunnleggende hensyn og det skal fremkomme hvilken vekt hensynet til barnets beste er tillagt. Hensynet til barnets beste vil imidlertid være en del av en helhetsvurdering og dermed ikke det eneste hensynet som skal vektlegges. Eksempelvis vil hensynet til å ivareta sikkerheten alltid måtte vurderes. Særreglene for mindreårige innsatte/domfelte innebærer at kriminalomsorgen i større grad har adgang til å vurdere tiltak for progresjon og tilbakeføring, sammenlignet med de ordinære bestemmelsene som gjelder øvrige innsatte. Det er likevel et grunnvilkår at tiltakene må vurderes som sikkerhetsmessig forsvarlig.

4.1.3 Innsatte mellom 18 og 25 år

Innsatte/domfelte under 25 år er en sårbar gruppe med sammensatte utfordringer. Straffegjennomføring i ung alder vil kunne påvirke deres videre livsvei. Unge innsatte har behov for forsterket oppfølging og det er viktig at de gis et individuelt tilpasset innhold og progresjon i straffegjennomføringen. En særlig utfordring er mindreårige som overføres fra ungdomsenhet til ordinært fengsel ved fylte 18 år. Det er en sårbar overgang for de unge fordi de får mindre oppfølging og må forholde seg til regelverk som gjelder for voksne. I denne situasjonen er behovet for forsterket oppfølging og tilrettelagt straffegjennomføring stort. I samarbeid med den unge skal innholdet i straffegjennomføringen tilpasses deres behov. Etter straffe-gjennomføringsloven § 41 skal kriminalomsorgen alltid etablere kontakt med offentlige myndigheter, organisasjoner eller privatpersoner som kan yte bistand for å oppnå ordnede boligforhold, arbeid, opplæring eller andre tiltak som kan bidra til en lovlydig livsførsel etter løslatelse, og i tillegg koordinere planlegging og tilrettelegging av tiltak ved løslatelse. Ved vurdering av om domfelte kan løslates, skal kriminalomsorgen særlige legge vekt på domfeltes alder sammenholdt med hensynet til progresjon og behovet for oppfølging, jf. straffegjennomføringsloven § 42 femte ledd.

4.2 Navs ansvar og oppgaver

Arbeids- og velferdsforvaltningen (Nav) består av Arbeids- og velferdsetaten (statlig del) og de kommunale tjenestene som inngår i Nav-kontoret.

4.2.1 Nav-kontoret

Nav-kontoret er et partnerskap mellom stat og kommune, og det er etablert Nav-kontor som dekker alle landets kommuner.

Det er det Nav-kontoret den innsatte/domfelte tilhører som har hovedansvaret for de tjenestene den innsatte/domfelte mottar, uavhengig av hvor fengselet ligger. For å bedre tilgjengeligheten til Nav-kontoret, har flere Nav-kontor egne kontaktpersoner for innsatte og kriminalomsorgen.

Nav-kontoret skal ivareta den enkeltes helhetlige behov for hjelp, og tilby en individuelt tilpasset oppfølging med de tjenester, tiltak og virkemidler kontoret rår over. Det innebærer blant annet å identifisere bistandsbehovet til den enkelte. Hvis en person som søker tjenester fra Nav-kontoret har barn, skal barnas behov vurderes og ivaretas særskilt.

De kommunale tjenestene som er regulert i sosialtjenesteloven er behovsbaserte rettigheter. Dette betyr at loven i stor grad gir rom for bruk av faglig skjønn for å finne frem til fleksible løsninger som er tilpasset behovene til den enkelte. Hovedprinsippet for behandling av søknader er derfor at det må foretas individuelle vurderinger basert på opplysninger fra kartlegging.

Personen må søke for å få vurdert behovet sitt, men det er ingen krav til hvordan søknaden skal fremmes. Det betyr at en muntlig søknad er like gyldig som en skriftlig, og det er ikke nødvendig å bruke egne skjemaer til søknaden. En søknad skal vurderes individuelt og konkret ut fra den enkeltes behov på søknadstidspunktet[3].

Nav-kontoret skal ivareta både de generelle oppgavene og de individuelle tjenestene som er regulert i sosialtjenesteloven. Hver enkelt kommune kan velge at også andre kommunale tjenester skal inngå i Nav-kontoret. Dette varierer fra kommune til kommune, og omtales ikke i denne veilederen. De fem individuelle tjenestene i sosialtjenesteloven som alltid ivaretas av Nav-kontoret, også kalt minimumsløsningen, er:

- opplysning, råd og veiledning
- økonomisk sosialhjelp
- midlertidig botilbud
- individuell plan (IP)
- kvalifiseringsprogram med tilhørende ytelser

Hvordan finne riktig Nav-kontor

Den statlige og den kommunale delen av Nav-kontoret fordeler sakene sine på ulike måter. Det kan derfor skje at innsatte/domfelte får to ulike Nav-kontor å forholde seg til.

Statlig del av Nav fordeler saker automatisk etter folkeregistrert adresse. Det er mulig å endre dette manuelt hvis oppfølgingen skal skje i et annet Nav-kontor.

For de innsatte/domfelte som trenger sosiale tjenester, er det regulert i sosialtjenesteloven hvem som er ansvarlig kommune / Nav-kontor.

3 - Se Veileder om økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven her; Tolkning av sosialtjenesteloven - nav.no

Utgangspunktet for kommunens ansvar er normalt at Nav-kontoret skal gi tjenester etter loven til alle som til enhver tid oppholder seg i kommunen. Dette kalles oppholdskommunens ansvar. Nav-kontoret har plikt til å ta imot og vurdere alle skriftlige og muntlige henvendelser som gjelder et behov for sosiale tjenester, uavhengig av hvor personen som henvender seg bor / er folkeregistrert. Dette har sammenheng med at de sosiale tjenestene er samfunnets sikkerhetsnett, og at personen som søker hjelp ikke skal bli en kasteball mellom Nav-kontor. Behovet for tjenester skal vurderes ut fra personens situasjon her og nå.

Når en person oppholder seg i institusjon eller bolig med heldøgns omsorgstjeneste, herunder fengsel, gjøres det unntak fra denne regelen. Da er det Nav-kontoret i oppholdskommunen umiddelbart før fengsling som skal yte tjenestene. Kommunen som en person blir pågrepet i, er å regne som oppholdskommune forut for innsettelse, og har ansvar for å yte tjenester etter sosialtjenesteloven under fengselsoppholdet.

Oppholdskommunens ansvar gjelder også sosiale tjenester før løslatelse fra fengsel i forbindelse med utskriving og etablering. Nav-kontoret bør kontakte, og samarbeide med, fengselet for forberedelser og tilrettelegging av tjenester ved utskriving. Det gjelder selv om personen som utskrives skal etablere seg i en annen kommune. Etter at utskrivingen har funnet sted, er hovedregelen at det er Nav-kontoret i den nye kommunen som skal yte tjenester etter loven. Det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at dersom Nav-kontoret i oppholdskommunen fatter vedtak om tjenester i forbindelse med utskriving og etablering, er de ansvarlig for tjenesten så lenge den varer ifølge vedtaket som ble fattet.

For en utenlandsk borger som er pågrepet og fengslet i Norge uten å ha tilknytning til landet, er det kommunen der personen ble arrestert som har ansvaret for å yte tjenester til personen under fengselsoppholdet.

Ansvarlig kommune for en utenlandsk borger som er pågrepet i utlandet og brakt til Norge for fengsling, er den kommunen der utlendingen ble ført inn i landet. Tilsvarende gjelder også for norske borgere arrestert i utlandet.

Dersom en person som sitter i fengsel tar kontakt med et annet Nav-kontor enn oppholdskommunen er det opp til det aktuelle Nav-kontoret å vurdere om de skal yte tjenester etter sosialtjenesteloven. De har ingen plikt til dette, og kan henvise personen til oppholdskommunens ansvar. Før Nav-kontoret eventuelt avslår søknaden og henviser til oppholdskommunens ansvar i slike situasjoner, bør det gjøres en vurdering av hva som er til beste for søkeren, og eventuell familie, i den konkrete saken. Les mer om kommunens ansvar i rundskriv til sosialtjenesteloven R35-00 pkt. 2.3.1 flg. Se også mer om overføring fra fengsel til gjennomføring av straff i samfunn nedenfor i punkt 7.2.

Eksempel

Person som bor i kommune A blir arrestert i kommune B og satt i varetekt. Kommune B er ansvarlig (dvs. oppholdskommunen) i perioden personen er i varetekt. Personen slipper ut av varetekt og oppholder seg i kommune A i tiden før soning/fengselsoppholdet starter. Det er da kommune A som blir ansvarlig (dvs. oppholdskommunen) under soningen.

Hvis personen derimot går direkte fra varetekt til soning er kommune B fortsatt ansvarlig oppholdskommune.

Hvis det oppstår tvist om ansvaret mellom to eller flere kommuner og kommunene selv ikke kommer til enighet, kan de kreve at statsforvalteren avgjør tvisten for å få en rask og endelig konklusjon i de omtvistede spørsmålene. Nav-kontorene skal sørge for at tjenestemottaker ikke er skadelidende som følge av uenighet. Les mer i R35-00 pkt. 5.49.1.

4.2.2 Nav kontaktsenter (NKS)

Nav kontaktsenter gir generell informasjon og veiledning om regelverk, søknad og dokumentasjon for innsatte/domfelte, på lik linje med andre borgere. Ved behov settes bruker i kontakt med ansvarlig Nav-kontor.

4.2.3 Nav-veileder i fengsel

Nav-veileder i fengsel representerer arbeids- og velferdsetaten som er den statlige delen av Nav. Nav-veileder i fengsel er ikke en lovregulert tjeneste. Det er Navs fylkes-/regionkontorer som disponerer ressurser til arbeidstid i fengsel ut fra lokale behov hvert enkelt fengsel har.

Rollen er opprettet for å bidra til, styrke og videreutvikle samarbeidet mellom kriminalomsorgen og Nav. Nav-veileder i fengsel skal bidra til økt tilgjengelighet til Nav sine tjenester for innsatte/domfelte, og kan være bindeledd mellom den innsatte og tilhørende Nav-kontor. Rollen skal ikke erstatte den direkte dialogen med Nav-kontoret.

Nav-veileder i fengsel har etter forvaltningsloven § 11 plikt til å gi generell veiledning, også når det gjelder sosiale tjenester. Nav-veileder bør veilede og motivere innsatte/domfelte som har behov for det, om muligheter for arbeid, arbeidsrettede tiltak eller utdanning etter endt straffegjennomføring. Rollen som Nav-veileder i fengsel er imidlertid ikke gitt myndighet til å gjøre individuelle vurderinger av om innsatte fyller vilkår for tjenester og ytelser.

Dersom det fremkommer i BRIK-kartleggingen (behovs- og ressurskartlegging i kriminalomsorgen) at innsatte/domfelte har behov for tjenester fra Nav, kan Nav-veileder i fengsel gi domfelte generell informasjon om hvilke rettigheter og plikter den innsatte har som mottaker av Nav sine ytelser. Dette kan for eksempel være sykepenger, dagpenger eller arbeidsavklaringspenger.

Nav-veileder i fengsel skal i samarbeid med Nav-kontoret den innsatte tilhører, bidra i tilbakeføringsarbeidet ved for eksempel å vurdere arbeidsevne, og kartlegge behov for arbeidsrettet bistand fra Nav gjennom et såkalt 14 a vedtak (Nav-loven § 14 a). Det er Nav-kontoret som fatter 14 a vedtaket. Nav-veileder bør følge opp innsatte som deltar i arbeidsrettede tiltak i fengselet, slik at den arbeidsrettede oppfølgingen fortsetter når personen skal løslates.

Nav-veileder i fengsel bør bidra til en trygg og forutsigbar løslatelse ved å videreformidle innsattes behov for Navs tjenester som er kommet frem i kartleggingsverktøyet BRIK og Plan for oppfølging og progresjon (POP) til den enkelte innsattes Nav-kontor. Nav-veilederen er avhengig av å få tilgang til kartleggingene etter samtykke fra den enkelte innsatte/domfelte. Det er kriminalomsorgen som har hovedansvar for å dele informasjon om den enkeltes behov med Nav. Det er viktig at Nav-kontoret får informasjon om eventuelle oppfølgingsbehov den innsatte/domfelte har, som den automatiske institusjonsmeldingen ikke ivaretar. Nav-veileder i fengsel kan delta i ansvarsgruppemøter eller andre aktuelle samarbeidsmøter, sammen med Nav-veileder i Nav-kontor, for å sikre en smidig og sømløs overgang til et liv i frihet.

4.2.5 Tjenester, ytelser og tiltak fra Nav

Det er den enkeltes behov som er utgangspunkt for hvilken hjelp som skal og kan gis. For å få hjelp fra Nav, kan personen henvende seg til Nav på ulike måter, for eksempel via selvregistrering per telefon eller brev, personlig oppmøte, framsatt krav om tjeneste eller ytelse, eller gjennom verge eller fullmektig. For personer som er under straffe-gjennomføring, er det følgende tjenester og ytelser som er mest aktuelle:

Behovs- og arbeidsevnevurdering

Alle som henvender seg til kontoret, og som ønsker eller trenger bistand for å komme i arbeid, har rett til å få vurdert sitt bistandsbehov, jf. Nav-loven § 14 a første ledd. Behovs- og arbeids-evnevurderingen innebærer en systematisk vurdering av personens ressurser og bistandsbehov rettet mot arbeid, og en vurdering av muligheter i arbeidsmarkedet.

Arbeidsmarkedstiltak

Hvis utfallet av behovs- og arbeidsevnevurderingen er at personen har behov for bistand, kan det være aktuelt med arbeidsmarkeds-tiltak. Les mer om de ulike tiltakene i tiltaksforskriften.

Personer som deltar på tiltakene avklaring, arbeidstrening, oppfølging, opplæring, arbeidsrettet rehabilitering og arbeidsforberedende trening har rett til tiltakspenger, jf. tiltakspengeforskriften § 2.

For å få innvilget et arbeidsmarkedstiltak, og ev. tiltakspenger, må Nav ha vurdert at tiltaket er nødvendig og hensiktsmessig for å komme i arbeid. Det er videre en forutsetning at man faktisk kan delta på tiltaket. Hvis straffegjennomføringen medfører at personen ikke kan være i tiltak, så vil vedkommende ikke få innvilget arbeidsmarkedstiltak. Mer informasjon om arbeidsmarkedstiltak finnes i tiltaksforskriften.

Individuell plan
Personer som har behov for langvarige og koordinerte tjenester har rett til individuell plan jf. Nav-loven § 15 og sosialtjenesteloven § 28. Planen skal bidra til å sikre et helhetlig, koordinert og individuelt tilpasset tjenestetilbud, og kan være et godt verktøy for samarbeid. Mer informasjon om individuell plan finner du på helsenorge.no[4].

Sosiale tjenester
Personer som er under straffegjennomføring kan ha behov for bistand med økonomiske problemer, økonomisk sosialhjelp, oppstart av kvalifiseringsprogram eller andre tjenester som er regulert i sosialtjenesteloven. De sosiale tjenestene skal bidra til å forebygge sosiale problemer og er viktige tjenester for innsatte/domfelte som har sammensatte levekårsutfordringer.

Ungdomsgarantien
Ungdomsgarantien i Nav skal sikre god og tett oppfølging av unge mellom 16 og 30 år som trenger hjelp til å fullføre utdanningen og komme i arbeid. Alle unge i målgruppen skal få tilbud om en fast kontaktperson i Nav, som skal gi regelmessig oppfølging og blant annet tilby veiledning om utdanningsmuligheter og muligheter i arbeidsmarkedet. Kontaktpersonen kan også bidra med å koordinere bistand fra ulike aktører og hjelpeinstanser for unge med sammensatte behov. Se også forskrift om oppfølgingstiltak i Arbeids- og velferdsetatens egenregi.

4.3 Om samarbeidet

Kriminalomsorgen har hovedansvaret for straffegjennomføringen og løslatelsesprosessen og skal gjennom samarbeid med andre offentlige etater legge til rette for koordinering av tjenester, og fremme innsatte /domfeltes deltagelse i samfunnet. I det lokale samarbeidet mellom kriminalomsorgen og Nav er det viktig å finne fram til hensiktsmessige løsninger for et samordnet tilbakeføringsløp for den enkelte innsatte /domfelte. I dette arbeidet må Nav-kontoret den innsatte/domfelte tilhører kobles på så tidlig som mulig når vedkommende skal inn til straffegjennomføring, under straffegjennomføringen og i planleggingen av løslatelsen. Hvilket Nav-kontor den innsatte/domfelte tilhører kan være avhengig av tilhørighet før innsettelse, og om den innsatte /domfelte skal motta statlige eller kommunale tjenester. Dette er nærmere forklart i kapittel 4.2.

Samarbeidet mellom Nav og kriminalomsorgen skal bidra til en samordnet innsats overfor den enkelte innsatte/domfelte. Samarbeid med andre etater vil også kunne være nødvendig, særlig med tanke på helse, utdanning og bolig. Når det er behov for bistand fra flere tjenester under straffegjennomføringen, er plan for oppfølging og progresjon (POP) i kriminalomsorgen et viktig samhandlings-verktøy. I tillegg kan individuell plan (IP) være et godt verktøy under straffegjennomføring, i overgangen fra fengsel til samfunn og etter løslatelse for å sikre kontinuitet og oversikt i oppfølging og tiltak.

4 - https://www.helsenorge.no/rettigheter/individuell-plan/

IP skal bidra til at tjenestemottakeren får et helhetlig, koordinert og individuelt tilpasset tjenestetilbud, herunder å sikre at det til enhver tid er én tjenesteyter som har hovedansvaret for oppfølgingen av tjenestemottakeren. En IP skal blant annet inneholde en angivelse av hvem som har ansvar for å utarbeide planen og hvem som har ansvar for å sikre koordinering og fremdrift i arbeidet med planen jf. Forskrift om individuell plan ved ytelse av velferdstjenester.

Kriminalomsorgens planarbeid bør samstemmes med den individuelle planen og POP kan inngå som en delplan under den individuelle planen.

For å sikre godt tilbakeføringsarbeid og progresjon i straffe-gjennomføringen er det viktig at både kriminalomsorgen og Nav er oppmerksomme på at straffegjennomføringen kan innebære begrensninger i innsatte/domfeltes rettigheter og muligheter til å følge opp krav som stilles for å motta ytelser/tjenester.

Det er viktig at kriminalomsorgen inviterer Nav inn i arbeidet med å utarbeide Plan for oppfølging og progresjon (POP) slik at progresjon kan planlegges i samsvar med hensiktsmessige tjenester og ytelser på rett tidspunkt fra Nav.

For beskrivelse av andre oppgaver og roller i tilbakeføringsarbeidet, se også Tilbakeføring.no.

5. Ved innsettelse i fengsel

I den første fasen av fengselsoppholdet har innsatte/domfelte behov for informasjon om livet i fengsel, inkludert rutiner, aktiviteter og hvilke tjenester som tilbys i fengselet. Ofte vil det være nødvendig å avhjelpe innsatte/domfelte ved akutte behov. Dette kan for eksempel være å informere pårørende, egne barn, arbeidsgiver, huseier, skole og å avlyse avtaler. I tillegg må innsatte/domfelte få bistand til å betale regninger og få tilgang til eiendeler de trenger som for eksempel medisiner, hjelpemidler, klær og lignende.

5.1 Kriminalomsorgens ansvar ved innsettelse

Ved innsettelse har kriminalomsorgen ansvar for å avdekke behov for kontakt og legge til rette for et samarbeid med Nav. Videre har kriminalomsorgen ansvar for:

- innkomstsamtale
- å sende institusjonsmeldinger til Nav. Meldingene brukes av Nav for å stanse/redusere eller gjenoppta en ytelse
- å gi innsatte råd og veiledning om tjenester og aktiviteter som tilbys i det aktuelle fengsel
- å avklare den innsattes behov knyttet til bolig, utdanning, arbeid, helsehjelp, (hjelp til å ordne sin) økonomi og andre tiltak som har betydning for tilbakeføring til samfunnet
- å tilby behovs- og ressurskartlegging (BRIK) til alle domfelte (ikke forvaringsdømte), og ved samtykke dele kartlegging med samarbeidende etater
- innledende kartlegging og risikovurdering av forvaringsdømte
- å benytte plan for oppfølging og progresjon (POP) som planleggingsverktøy, og ved samtykke dele planen med samarbeidende etater
- å innhente nødvendige samtykker til samarbeid og utveksling av opplysninger fra kriminalomsorgen til andre etater
- å kartlegge innsattes behov for kontakt med Nav snarest mulig etter innsettelse og opprette kontakt med den innsattes Nav-kontor ved behov
- å informere den innsatte om at de kan ha rett til tjenester, ytelser eller stønad fra Nav. Det kan for eksempel være behov for opplysning, råd og veiledning rundt hvordan man skal håndtere økonomiske forpliktelser og gjeld under straffe-gjennomføringen

- å opprette kontakt med den innsattes Nav-kontor slik at Nav kan vurdere om den innsatte/domfelte har rett til hjelp
- å opprette kontakt med Nav-veileder i fengsel dersom den innsatte/domfelte har behov for det
- å bistå innsatte/domfelte med å skaffe/ta med MinID eller BankID
- å bistå innsatte/domfelte slik at de får stanset løpende kostnader og orientert kreditorer om innsettelse i fengsel

Når noen under 18 år innsettes i fengsel, skal oppholdet tilrettelegges etter deres behov, jf. straffegjennomføringsloven § 10 a. Fengsler og friomsorgskontor som mottar barn i varetekt eller til straffegjennomføring skal tilrettelegge forholdene slik at barnets behov og rettigheter blir ivaretatt. Hvis det foreligger en personundersøkelse, skal denne tillegges vekt i vurderingen av barnets behov. Det tverretatlige teamet ved en ungdomsenhet skal kontaktes for å bistå med kartleggingen, jf. forskrift om straffegjennomføring § 3-1a andre ledd.

5.2 Navs ansvar ved innsettelse

Ved innsettelse har Nav ansvar for å samarbeide med kriminalomsorgen for å sikre at innsatte/domfelte får tilgang på de velferdsytelsene og tjenestene de har krav på. Nav skal vurdere hvordan opplysninger i institusjonsmeldingen påvirker eventuelle ytelser fra Nav. Videre har Nav ansvar for å:

- informere om, og gi veiledning om, den enkeltes rettigheter fra Nav (ved behov)
- vurdere om personen trenger oppfølging under fengselsoppholdet og lage en plan for hvordan å sikre kontinuitet og forutsigbarhet i kontakten med Nav-kontoret. Dette gjøres i samarbeid med den enkelte og kriminalomsorgen
- delta i ansvarsgruppemøter og/eller andre type samarbeidsmøter
- vurdere hvordan fengselsoppholdet påvirker oppfølgingen, for eksempel i AAP, kvalifiserings-program og individuell plan, og vurdere om fengselsoppholdet har betydning for gjennomføring av aktivitetsplan eller arbeidsmarkedstiltak
- legge til rette for at innsatte/domfelte som ikke kan benytte seg av digitale løsninger, får likeverdige analoge tjenester etter sine individuelle behov
- innhente nødvendige samtykker til samarbeid og utveksling av opplysninger fra Nav til andre etater
- være spesielt oppmerksomme på bidragspliktiges behov for muligheten til å søke endring i barnebidrag

5.2.1 Navs ansvar for sosiale tjenester

Når personen er innsatt i fengsel kan det være behov for bistand fra de kommunale tjenestene i Nav-kontoret for å legge til rette slik at personen får ivaretatt sine behov og forpliktelser. Det kan for eksempel være behov for økonomisk stønad til nødvendige klær, flyttekostnader, beholde bolig eller sikre oppbevaring av innbo og personlige eiendeler under fengselsoppholdet.

Det kan være aktuelt å gi opplysning, råd og veiledning om økonomi, eller råd om håndtering av ulike avtaler som for eksempel husleie, strøm og telefon. Dersom den innsatte ikke kan ivareta det selv, kan Nav, etter samtykke, bistå personen med å informere andre instanser/aktører som trenger å vite om straffegjennomføringen. Dette kan være arbeidsgiver, andre kommunale tjenester e.l.

Personer som ikke har møtt til straffegjennomføring, og som søker økonomisk sosialhjelp, kan etter en konkret og individuell vurdering ha rett på sosialhjelp. Dersom personen selv opplyser at hun/han skulle gjennomført straff, eller Nav-kontoret finner ut av dette underveis i kartleggingen, må Nav-kontoret gi personen råd og veiledning om å ta kontakt med politiet eller kriminalomsorgen.

5.3 Viktig samarbeid mellom kriminalomsorgen og Nav ved innsettelse

Ved innsettelse er det viktig at kriminalomsorgen og Nav etablerer et samarbeid tidlig. Følgende må vurderes:

- Dersom personen som ankommer fengsel har mottatt tjenester eller ytelser fra andre offentlige etater før innsettelse, er det viktig at kriminalomsorgen legger til rette for at innsatte/domfelte får anledning til å varsle de aktuelle tjenestene om innsettelsen slik at tjenestene /ytelsene kan avsluttes eller settes på vent. Dersom kriminalomsorgen skal varsle andre offentlige etater om innsettelse, må det innhentes samtykke til å utveksle aktuell informasjon. Dette gjelder ikke institusjonsmelding

- Når en innsettelse er planlagt og den domfelte ønsker det, kan Nav kontakte kriminalomsorgen i forkant av innsettelse for å planlegge straffegjennom-føringen slik at den i best mulig grad er tilpasset den domfeltes behov

6. Under varetekt og straffegjennomføring i fengsel

Under straffegjennomføring er målsettingen å sette i verk tiltak som kan møte den innsattes behov og bidra til en lovlydig livsførsel etter løslatelse jf. straffegjennomføringsloven §§ 2 og 41. Dette kan for eksempel være oppfølging og ivaretagelse av sosiale behov, økonomi/gjeld, helse og bolig. I tillegg bør det legges til rette for deltagelse i arbeid og aktivitet bl.a. gjennom å kartlegge behov for arbeidskvalifiserende kurs, skole/utdanning m.m, jf. straffegjennomføringsloven § 4.

Ved gjennomføring av forvaring skal det utformes aktuelle tiltak med sikte på å påvirke og endre den forvaringsdømtes atferd og gi vedkommende mulighet for å utvikle sin sosiale tilpasningsevne og motvirke ny kriminalitet. Innholdet i forvaringen skal søkes tilrettelagt slik at domfelte oppnår en gradvis progresjon i gjennomføring frem mot full frihet, jf. forskrift om gjennomføring av forvaring § 3 andre ledd.

Ved lengre varetektsinnsettelser skal det legges til rette for å forbygge skadelige virkninger som følge av varetektsfengslingen. Innsatte har så langt det er praktisk mulig adgang til å delta i arbeid, opplæring, program eller andre tiltak, jf. straffegjennomføringsloven § 49.

6.1 Kriminalomsorgens ansvar under varetekt og straffegjennomføring i fengsel

Kriminalomsorgen skal legge til rette for at innsatte har tilgang på de tjenester og ytelser de har krav på under varetekt og straffegjennomføring i fengsel, og bistå den innsatte i tilbakeføringsarbeidet. Under varetekt og gjennomføring av straff har kriminalomsorgen blant annet ansvar for å:

- følge opp innsattes behov
- følge opp kartlegging av behov og ressurser hos domfelte (BRIK)
- utarbeide plan for oppfølging og progresjon (POP)
- ta initiativ til, og gjennomføre tverrfaglige møter for å sikre mulighet for progresjon og planlegge løslatelse og straffegjennomføring i samfunnet
- legge til rette for, og delta på, ansvarsgruppemøter
- drive motiverings- og endringsarbeid
- samarbeide med Nav om aktivisering og kvalifisering, og legge til rette for samarbeid mellom Nav, arbeidsdrift og skole

- legge til rette for at innsatte har mulighet til å skaffe bolig og tjenester i bolig hvis det er behov for det og kontakte sin kommune for råd og bistand til å skaffe bolig og tjenester i bolig

- bistå innsatte med å søke hjemkommunen[5] om aktuelle tjenester etter lov om sosiale tjenester

- legge til rette for at innsatte får anledning til å logge seg på Nav.no

Enheter som opprettes spesielt for innsatte under 18 år skal ha et tverretatlig team som skal ivareta mindreåriges behov under straffegjennomføringen og forberede tiden etter løslatelse, jf. straffegjennomføringsloven § 10 a første ledd.

Det er etablert ungdomsteam i de større fengslene som skal gi de unge mellom 18-24 år forsterket oppfølging ut ifra deres behov under varetektsoppholdet/straffegjennomføringen. Disse skal ha et særlig fokus på unge som overføres fra ungdomsenhetene ved fylte 18 år, unge som isolerer seg, unge tilhørende kriminelle nettverk og unge seksuallovbruddsdømte.

6.2 Navs ansvar under varetekt og straffegjennomføring i fengsel

Under varetekt og straffegjennomføring i fengsel skal Nav samarbeide med kriminalomsorgen der det er nødvendig for å sikre at innsatte får tilgang på de arbeids- og velferdsytelsene og tjenestene de har krav på. Nav har videre ansvar for å:

- informere kriminalomsorgen og den innsatte om aktuelle tjenester og ytelser fra Nav dersom den innsattes behov tilsier det. Det kan for eksempel være aktuelt å informere om kvalifiseringsprogram og arbeidsrettede tiltak

- informere og veilede om hvordan den innsatte kan søke om konkrete tjenester, ytelser eller tiltak fra Nav, samt informere om hvilke opplysninger Nav som hovedregel trenger for å kunne vurdere søknaden

- legge til rette for at innsatte som ikke kan søke digitalt får levert søknad på papir

- gi opplysning, råd og veiledning

- etter behov gjennomføre behovs og/eller arbeidsevne-vurdering når den innsatte har behov for arbeidsrettet oppfølging fra Nav

- vurdere rett til arbeidsrettede tiltak, opplæring m.m. og behandle søknader

5 - Les mer i punkt 4.2.1 om Hvordan finne riktig Nav-kontor

- delta i ansvarsgruppemøter og/eller i andre typer samarbeidsmøter

- iverksette og/eller bidra inn i individuell plan hvis den innsatte trenger og ønsker det

6.2.1 Navs ansvar for sosiale tjenester

Den innsatte kan ha behov for kommunale tjenester etter sosialtjenesteloven under varetekt og under straffegjennomføringen. Det kan være behov for opplysning, råd og veiledning for å løse eller forebygge sosiale problemer på flere områder, som for eksempel økonomi eller boforhold. Se mer om dette i pkt. 7.2.

Gjeldsrådgivning er en del av tjenesten opplysning, råd og veiledning, og skal gis til den enkelte innsatte som har behov for det. Nav-kontoret må finne gode løsninger på hvordan tjenesten skal gis til innsatte i fengsel, det kan være ved fysisk møte i fengselet, digitale møter eller på telefon. Tjenesten skal tilpasses den enkeltes behov.

Ved gjennomføring av straff kan det være behov for økonomisk sosialhjelp for eksempel i forbindelse med samvær med barn, utgifter til permisjoner (for eksempel reise og bosted), husleie og kjøp av klær. Den enkeltes behov må alltid vurderes konkret og individuelt. Selv om den innsatte mottar kost og losji fra kriminalomsorgen under straffegjennomføring i fengsel, kan det være behov for ekstra ytelse etter sosialtjenesteloven. Det er ingen formkrav til en søknad om sosialhjelp og den kan fremmes muntlig.

Innsatte i fengsel kan få innvilget kvalifiseringsprogram hvis oppholdet i fengsel er av kortere varighet enn seks måneder, eller det er seks måneder eller mindre igjen til innsatte løslates. For personer som har rett til kvalifiseringsprogram kan tilrettelegging av programmet skje mens personen oppholder seg i fengselet, slik at det kan iverksettes ved løslatelse. Tilretteleggingen kan innebære førstegangssamtale, gjennomføring av arbeidsevnevurdering, utforming av programinnholdet og utarbeidelse av individuell plan.

Personer som har unndratt seg straffegjennomføring ved f.eks. å ikke returnere etter permisjon, har ikke krav på økonomisk sosialhjelp. Les mer i rundskrivet R35-00 pkt. 4.18.2.11.

6.2.2 Arbeidsrettet oppfølging og arbeidsmarkedstiltak

Mange innsatte har en svak tilknytning til arbeidsmarkedet. Et flertall av de innsatte er uten arbeid ved innsettelsen. Mange mangler grunnleggende skolegang, utdanning og arbeidserfaring.

Vedtak om oppfølging og vurdering av arbeidsevne

Innsatte som ønsker eller trenger bistand til å komme ut i arbeid, har rett til en vurdering av sitt behov for bistand jf. Nav-loven § 14 a. Utfallet av denne vurderingen er styrende for den hjelpen den enkelte har rett til. Innsatte kan registrere seg som arbeidssøkere, eller bli registrert for arbeidsrettet oppfølging. De som er registrert for arbeidsrettet oppfølging må ikke være aktive arbeidssøkere på tidspunktet og vil ikke få meldeplikt.

Tiltak under gjennomføring av straff
Det finnes en rekke arbeidsrettede tiltak som kan gjøre seg gjeldende under straffegjennomføring. Dette gjelder arbeidsmarkedstiltak i gruppe eller individuelle arbeidsrettede tiltak, slik som lønnstilskudd, mentorstøtte, arbeid med støtte (SE), individuell jobbstøtte (IPS), avklaring, arbeidsforberedende trening eller opplæringstiltak med flere.

Den som er under straffegjennomføring, har ofte ikke mulighet til å melde sine behov om arbeidsrettet oppfølging eller tiltak digitalt. Kriminalomsorgens kartlegging krever en videreformidling av personens behov for Navs tjenester til Nav. Personen kan selv gjøre kjent sine behov direkte til Nav. Dette bidrar til at Nav kan kartlegge behov for arbeidsrettede tiltak.

Samarbeidet mellom Nav og kriminalomsorgen er avgjørende for at arbeidsmarkedstiltak kan organiseres og gjennomføres under straffegjennomføring. Nav bør sørge for at mulighetene for deltakelse i aktuelle arbeidsrettede tiltak kan oppfylles dersom de individuelle behovene tilsier det og straffegjennomføringen tillater det. Det er viktig at muligheter for arbeidsmarkedstiltak innebærer fleksible løsninger for gjennomføring på tvers av kommuner og fylkesgrenser for å sikre sømløse overganger.

Det er ulike former for straffegjennomføring, og noen av dem er forenlige med deltakelse i kvalifiseringsprogram.

Enkelte brukere kan også ha rett til arbeidsavklaringspenger under soning. Se matrisen i vedlegg 5.

6.2.3. Personer uten lovlig opphold og personer som har vedtak om utvisning/bortvisning

En person som ikke har vedtak om lovlig opphold og/eller har fått utvisningsvedtak fra UDI, har ikke mulighet til å forlate landet når vedkommende er under straffegjennomføring.

Alle som oppholder seg lovlig i Norge og som henvender seg til Nav fordi de trenger hjelp og støtte for å komme i jobb, har rett til å få et skriftlig oppfølgingsvedtak (§ 14 a). I noen tilfeller kan det tenkes at en person som ikke oppholder seg i Norge, og/eller som ikke har lovlig opphold i Norge, likevel er omfattet av § 14 a. Dette er i situasjoner hvor retten til § 14 a, eller til tjenester som kan utledes av § 14 a, følger av et annet regelverk enn Nav-loven. Det kan for eksempel være hvis en ytelse krever bruk av aktivitetsplan etter § 14 a, men der det ikke er krav om lovlig opphold for å motta ytelsen. Personer med lovlig opphold, inntil de eventuelt skal reise ut av landet, kan ha rett til tiltak og arbeidsrettet oppfølging så lenge det er nødvendig og hensiktsmessig. Det må vurderes individuelt hva som er nødvendig og hensiktsmessig.

Selv om en person ikke har lovlig opphold i landet, vil vedkommende ha rett til nødvendige tjenester etter sosialtjenesteloven til det blir praktisk mulig å forlate landet. Hjelpebehovet i slike situasjoner, herunder varigheten av hjelpen, må kartlegges og vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle.

For vurdering av lovlig opphold for EØS-borgere, les mer i Veileder for Nav-kontoret ved vurdering av lovlig opphold for EØS-borgere.

6.3 Viktig samarbeid mellom kriminalomsorgen og Nav under varetekt og straffegjennomføring i fengsel

Kriminalomsorgen og Nav skal i samarbeid legge til rette for at innsatte får mulighet til å ivareta sine interesser under straffegjennomføring. Dette kan gjøres ved blant annet å:

- sørge for at innsatte får tilgang på informasjon som er nødvendig fra begge etater. Dette kan for eksempel omhandle muligheter for progresjon i straffegjennomføringen, endringer i tilbud og tiltak, samt når det oppstår behov for å endre planer

- legge til rette for at innsatte kan kontakte sitt lokale Nav-kontor ved behov. I dette ligger det at det bør gis den bistanden som er nødvendig slik at innsatte kan opprette kontakt, enten skriftlig, per telefon eller digitalt

- undersøke om det er behov for å avtale og legge til rette for møter. Det kan være store geografiske avstander mellom hjemkommune[6] og fengsel, disse møtene bør derfor kunne gjennomføres både fysisk og digitalt

6.3.1 Overgangsbolig

Rettigheter og ansvar hos kriminalomsorgen

Opphold i overgangsbolig kan vedtas når innsatte har et særlig behov for bo- eller sosial trening, planlegging av løslatelse, nettverksarbeid mv. som ikke kan tilbys gjennom straffegjennomføring i fengsel med høyt eller lavere sikkerhetsnivå. Innsatte kan overføres til overgangsbolig når en del av straffen er gjennomført. Innsatte i overgangsbolig forutsettes å gjennomgå sosial trening i rehabiliteringsøyemed. Det er et vilkår for overføring at den innsatte innenfor normal arbeidstid er sysselsatt med arbeid eller skole utenfor fengselet.

Intensjonen er at innsatte skal forberede seg på livet etter soning. Dette innebærer blant annet å styre egen økonomi, selvhusholdning og selv betale for mat og losji.

Rettigheter og ansvar hos Nav

Personer som gjennomfører straff i overgangsbolig kan ha rett på ulike statlige ytelser fra Nav, etter folketrygdloven og Nav-loven. Se vedlegg 4 og 5.

Forut for overføring til overgangsbolig, kan personer med behov utover kriminalomsorgens ansvar søke om økonomisk sosialhjelp av Nav-kontoret i oppholdskommunen. Det kan gjelde individuelle behov knyttet til helse, fritidsaktiviteter, kulturelle forhold og familiesituasjon. Barn av innsatte skal spesielt tas

6 - Les mer i punkt 4.2.1 om Hvordan finne riktig Nav-kontor

hensyn til ved søknader om sosiale tjenester. Det kan i tillegg være behov knyttet til å beholde bolig, eller sikre innbo under oppholdet. Nav-kontoret må vurdere søknaden på vanlig måte etter §§ 18 og 19.

7. Ved løslatelse eller overføring til straffegjennomføring i samfunn

Kriminalomsorgen skal samarbeide med Nav om en planlagt og godt koordinert løslatelse jf. straffegjennomføringsloven §§ 4 og 42. Forberedelse av løslatelsen bør starte så tidlig som mulig og senest seks måneder før 2/3-tid av dommen er gjennomført. Ved kortere dommer skal forberedelser til løslatelse påbegynnes så snart som mulig etter innsettelse jf. retningslinjene til straffegjennomføringsloven § 42 punkt 42.2.2.1. Når det gjelder forvaring så kan domfelte prøveløslates før utløpet av forvaringstiden. Er det fastsatt minstetid, kan den domfelte ikke løslates på prøve før minstetiden er utløpt, jf. straffeloven § 44. Dersom domfelte er under oppfølging fra Nav, skal Nav orienteres to måneder før forestående løslatelse så langt dette er praktisk mulig. For kortere dommer skal Nav orienteres så snart det er mulig. Dersom mulig, skal det legges til rette for overføring til straffegjennomføring i samfunnet så snart som mulig.

Forberedelsene til overføring til lavere sikkerhetsnivå og straffegjennomføring i samfunnet og løslatelse må skje i nært samarbeid med Nav. Kriminalomsorgens ansatte skal bistå samarbeidende etater i deres arbeid med å forberede overføring til lavere sikkerhetsnivå, straffegjennomføring i samfunn eller løslatelse jf. retningslinjene til straffegjennomføringsloven § 42 punkt 42.1.

7.1 Kriminalomsorgens ansvar ved løslatelse eller overføring til straffegjennomføring i samfunn

Ved løslatelse eller overføring til straffegjennomføring i samfunn skal kriminalomsorgen bistå den innsatte/domfelte i tilbakeførings-arbeidet, legge til rette for samarbeidet mellom ulike offentlige etater og slik legge til rette for innsattes innlemmelse og aktiv deltagelse i samfunnet etter gjennomført straff jf. straffegjennomføringsloven § 41. Dette innebære blant annet å:

- kartlegge innsatte/domfeltes behov for kontakt med Nav ved løslatelse/overføring
- sende institusjonsmeldinger til Nav. Meldingene brukes av Nav for å stanse/redusere eller gjenoppta en ytelse
- innhente samtykke til samarbeid med Nav
- sikre overføring av nødvendig informasjon til den innsatte/domfeltes Nav-kontor, herunder informere om ansvarlig friomsorgskontor, samt delta i arbeid med Individuell plan

- samarbeide med Nav-veileder i fengsel og innsatte /domfeltes Nav-kontor om en planlagt og godt koordinert løslatelse/overføring

- bistå den innsatte/domfelte med å søke om aktuelle tjenester fra Nav, herunder stønad til livsopphold etter sosialtjenesteloven i påvente av andre livsopphold-ytelser fra Nav

- sørge for å formidle dato for mulig løslatelse og endt tid så tidlig som mulig til Nav-kontoret som skal følge opp ved løslatelsen/overføringen

- når sikkerhetsmessige vurderinger tillater det, legge til rette for nødvendige utganger til forberedelse av løslatelse/overføring, for eksempel i forbindelse med boligsosiale formål

Innsatte i varetekt skal løslates uten opphold når retten eller påtalemyndigheten har gitt ordre om det. En slik løslatelse kan komme uforutsett og skje på svært kort tid. Kriminalomsorgen skal i den grad det er mulig bistå innsatte med kontaktinformasjon til aktuelle offentlige etater.

Når det gjelder innsatte under 25 år, som samtykker til det, skal kriminalomsorgen alltid etablere kontakt med offentlige myndigheter, organisasjoner eller privatpersoner som kan yte bistand for å oppnå ordnede boligforhold, arbeid, opplæring eller andre tiltak som kan bidra til en lovlydig livsførsel etter løslatelse, og i tillegg koordinere planlegging og tilrettelegging av tiltak ved løslatelse, jf. straffegjennomføringsloven § 41.

7.2 Navs ansvar ved løslatelse eller overføring til straffegjennomføring i samfunnet

Nav har plikt til å samarbeide med kriminalomsorgen for å sikre at innsatte/domfelte får tilgang på de arbeids- og velferdsytelsene og tjenestene de har krav på i forbindelse med løslatelse eller overføring. Planleggingen bør starte tidlig og ta sikte på at tjenestene/ytelsene iverksettes før eller på løslatelsestidspunktet.

Nav har i tillegg ansvar for å:

- ut fra innsatte/domfeltes konkrete behov, informere kriminalomsorgen og den innsatte /domfelte om aktuelle tjenester og ytelser fra Nav, hvordan man søker og hvilke opplysninger Nav som hovedregel trenger for å kunne behandle søknader. Det kan for eksempel være aktuelt å informere om kvalifiseringsprogram og arbeids-rettede tiltak

- fatte vedtak om iverksetting av uføretrygd ut fra forventet løslatelsesdato i institusjonsmeldingen (INST2)

- legge til rette for at innsatte/domfelte som ikke kan søke digitalt får levert søknad på papir
- gjennomføre behovs- og/eller arbeidsevnevurdering når den innsatte/domfelte ønsker arbeidsrettet oppfølging fra Nav
- vurdere rett til ulike tiltak og behandle søknader
- opprette/bidra i individuell plan når den innsatte /domfelte trenger og ønsker det

Navs ansvar for sosiale tjenester

Det kan i noen tilfeller ta tid før personen får satt i gang ytelser eller lønn etter løslatelse/overføring. I disse tilfellene kan det være behov for økonomisk sosialhjelp frem til andre ytelser kan realiseres. Det er særlig viktig at søknader om livsopphold, depositum, husleie og etablering behandles så raskt som mulig for å sikre en forutsigbar situasjon for personen ved løslatelsen/overføringen.

Kommunen har et ansvar for å sikre en forsvarlig bolig for personer som av økonomiske, sosiale, helsemessige eller mer sammensatte forhold ikke kan ivareta sine interesser på boligmarkedet. Nav-kontoret har en plikt til å medvirke i kommunens boligsosiale arbeid, herunder å bistå tjenestemottaker med å skaffe bolig når det er nødvendig[7]. For eksempel kan veileder ved Nav-kontor hjelpe tjenestemottaker med å finne leiligheter som er til leie, ringe for å avtale visning, eventuelt bli med på visning, eller på annen måte tilrettelegge for å skaffe varig bolig. Nav kan for eksempel vurdere å dekke husleie en tid før løslatelse, dersom det kan gi en mer forutsigbar situasjon for den som løslates. Samtidig er det den enkelte kommune som har plikt til å gi vanskeligstilte individuelt tilpasset bistand til å finne egnet bolig. Det er viktig at kommunen og Nav-kontoret samarbeider og avklarer ansvarsfordeling når de skal bistå den enkelte i å finne varig og egnet bosted.

Midlertidig botilbud skal kun unntaksvis benyttes ved løslatelse fra fengsel eller ved utskriving fra institusjon. Når midlertidig botilbud benyttes, skal Nav-kontoret så vidt mulig umiddelbart iverksette tiltak for å sikre overgang til varig botilbud.

7.3 Viktig samarbeid mellom kriminalomsorgen og Nav ved løslatelse eller overføring til straffegjennomføring i samfunnet

Kriminalomsorgen, aktuell kommune og Nav-kontor må samarbeide om den enkeltes individuelle behov for bistand for å unngå glippsoner i overgangen fra fengsel til samfunn. Her er plan for oppfølging og progresjon (POP) et viktig verktøy. For innsatte/domfelte som har sammensatte utfordringer vil et helhetlig tjenestetilbud være avgjørende for at vedkommende kan få, og opprettholde, en stabil livssituasjon. Individuell plan kan være et egnet verktøy.

7 - Se sosialtjenesteloven § 15 og § 17, med tilhørende rundskriv. Se også Prop. 132 L (2021-2022) pkt. 11.3.4

Det er videre viktig å:

- ved behov samarbeide om fremskaffing av varig bolig. Dette kan for eksempel være ved å legge til rette for at innsatte/domfelte kan gå på visninger før løslatelsen
- sende institusjonsmelding
- sikre at Nav-kontoret i den kommunen som har ansvar, får nødvendig informasjon om den enkeltes oppfølgingsbehov og tidspunkt for løslatelse eller overføring til straffegjennomføring i samfunn
- ved behov sikre at den innsatte/domfelte har en timeavtale med Nav-kontoret i ansvarlig kommune umiddelbart etter løslatelse der det er nødvendig og ønskelig
- avklare med den innsatte/domfelte om det er søkt om nødvendige livsoppholdsytelser
- sørge for at innsatte/domfelte som trenger og ønsker det, får søkt om/opprettet individuell plan

8. Ved straffegjennomføring i samfunn

En domfelt kan gjennomføre hele eller deler av straffen i samfunnet. Ved straffegjennomføring i samfunnet får den domfelte oppfølging fra friomsorgskontoret eller fra ND-senteret (Narkotikaprogram med domstolskontroll) i den perioden straffen gjennomføres. Den domfelte har i straffegjennomføringsperioden tilgang på Nav sine tjenester på lik linje med andre. Straffegjennomføring i samfunn skal ikke være til hinder for at den domfelte kan delta i tiltak og få nødvendig oppfølging, tjenester og ytelser fra Nav.

Ved gjennomføring av straff i samfunn, har domfelte de samme rettighetene som befolkningen for øvrig, og det er særlig viktig med samarbeid mellom etatene for å sikre at den enkelte får individuelt tilpasset oppfølging.

8.1 Kriminalomsorgens ansvar ved straffegjennomføring i samfunn

Ved gjennomføring av straff i samfunnet skal kriminalomsorgen bistå domfelte ved behov for søknad om nødvendige ytelser, bistand og oppfølging fra aktuelle tjenester. Kriminalomsorgen har blant annet ansvar for å:

- gjennomføre behovs- og ressurskartlegging (BRIK)
- utarbeide plan for oppfølging og progresjon (POP)
- gi veiledning
- bistå domfelte i kontakt med andre offentlige etater
- bidra i ansvarsgruppemøter og individuell plan der det er utarbeidet
- veilede ved behov knyttet til bolig, utdanning, arbeid, helsehjelp, hjelp til å ordne sin økonomi m.m.
- innhente nødvendige samtykker til samarbeid og utveksling av opplysninger
- kartlegge domfeltes behov for kontakt med Nav så snart som mulig etter iverksettelse/oppmøte, samt å opprette kontakt med den domfeltes Nav-kontor ved behov

8.2 Navs ansvar ved straffegjennomføring i samfunn

Den domfelte kan delta i tiltak og få nødvendig oppfølging, tjenester og ytelser fra Nav under straffegjennomføring i samfunnet. Det er viktig at Nav i sin oppfølging tar hensyn til den domfeltes totale situasjon under straffegjennomføringen, som for eksempel at den domfeltes fleksibilitet til å ha ad-hoc møter kan være redusert grunnet forpliktelser under straffegjennomføring.

Under straffegjennomføring i samfunn har Nav ansvar for å:

- gi den enkelte fleksible og tilpassede tjenester
- bidra til å fremme overgang til arbeid og aktiv deltakelse i samfunnet
- sikre helhetlig og samordnet bruk av de ulike lovverkene i Nav
- ha oppmerksomhet på, og ta hensyn til, om det er forhold ved straffegjennomføringen som kan påvirke den domfeltes aktivitetsplan eller deltagelse i tiltak (f.eks. fleksibilitet for hurtige endringer i arbeidssted, tidsplaner m.m.)
- samarbeide med kriminalomsorgen om plan for gjennomføring av straff, der det er nødvendig
- delta i ansvarsgruppemøter og vurdere individuell plan der personen har behov for, og ønsker det

Sosiale tjenester ved straffegjennomføring i samfunnet
Ved straffegjennomføring i samfunnet har den domfelte samme rett til sosiale tjenester som andre innbyggere. Tjenestene må tilpasses den enkeltes situasjon. Nav-kontoret skal være særlig oppmerksomme på personer i overgangsfaser og bidra til å forebygge sosiale problemer, samt gi et helhetlig og samordnet tjenestetilbud til familier som har behov for det.

Når det gjelder kvalifiseringsprogram (KVP) må Nav-kontoret foreta en konkret vurdering av om forutsetningene for deltakelse i kvalifiseringsprogram under straffegjennomføring er til stede i hvert enkelt tilfelle. Straffegjennomføring i samfunnet skal i utgangspunktet være forenlig med deltakelse i kvalifiserings-program, men man kan ikke gjennomføre samfunnsstrafftimer som en del av kvalifiseringsprogrammet. Kriminalomsorgen har ansvar for innholdet i samfunnsstraffen.

8.3 Viktig samarbeid mellom kriminalomsorgen og Nav ved straffegjennomføring i samfunnet

Nav og kriminalomsorgen skal samarbeide for å sikre at det legges planer for oppfølging og straffegjennomføring som samlet er gjennom-førbare og som ikke står i konflikt med hverandre. Straffegjennom-føring i samfunnet vil vanligvis ikke være til hinder for at den domfelte kan følge opp sine forpliktelser hos Nav, men det kan kreve at ulike planer og forpliktelser koordineres. Ved utarbeidelse av plan for opp-følging og progresjon, skal kriminalomsorgen planlegge i samarbeid med Nav for å sikre at den domfelte kan ivareta sine forpliktelser knyttet til arbeids- og velferdstjenester fra Nav.

8.4 Omvendt voldsalarm

Retten kan ved dom i en straffesak ilegge elektronisk kontroll av kontaktforbud når det anses nødvendig for at forbudet skal bli overholdt, jf. straffeloven § 57. Det vil si at det gis et forbud mot å oppholde seg i bestemte områder eller kontakte en bestemt person. Dette omtales også som omvendt voldsalarm (OVA). OVA etter straffeloven ilegges for en bestemt tid inntil 5 år. Den som ilegges OVA har rett på de samme tjenestene fra Nav som andre innbyggere.

Når det gjelder de sosiale tjenestene, er det der personen til enhver tid oppholder seg i, som har ansvaret for å yte tjenestene etter loven. Det vil kreve et godt samarbeid mellom Nav, politiet og kriminalomsorgen for å kunne ivareta personen som er ilagt OVA på best mulig måte. Se mer om «Hvordan finne riktig Nav-kontor» i pkt. 4.2.1 og om samarbeid i pkt. 8.3

9. Taushetsplikt og adgang til å dele opplysninger

I tverrfaglig samarbeid er det viktig å holde fokus på taushetsplikten og hjelpe hverandre å ivareta den innsatte/domfeltes rettigheter også på dette området[8].

9.1 Taushetsplikt

Hva er taushetsplikt?

Taushetsplikt innebærer en plikt til å hindre at andre får kjennskap til opplysninger som er taushetsbelagte. Taushetsplikt innebærer en plikt til å tie om disse forhold, samt en aktiv plikt til å hindre andre i å få tilgang til taushetsbelagt informasjon. Brudd på taushetsplikt er belagt med straffansvar.

Ansatte i kriminalomsorgen og Nav er underlagt taushetsplikt. Dette betyr at enhver som er tilsatt i, eller utfører tjeneste eller arbeid for, kriminalomsorgen og Nav, er undergitt lovbestemt taushetsplikt etter forvaltningsloven § 13 flg., og de aktuelle særlovene med tilhørende regelverk. Nedenfor følger en overordnet oversikt over bestemmelsene i særlovene:

Kriminalomsorgen

Ansatte eller personer som utfører tjeneste eller arbeid i kriminalomsorgen, har taushetsplikt om det vedkommende i forbindelse med tjenesten får vite om forhold av betydning for sikkerheten i fengslene og i forbindelse med gjennomføringen av straff utenfor fengslene, jf. straffegjennomføringsloven § 7 h).

Nav

Partnerskapet mellom kommune og stat i Nav-kontoret består i utgangspunktet av to adskilte forvaltningsorgan som har ulike bestemmelser om taushetsplikt. Taushetsplikt for ansatte som utfører tjeneste eller arbeid for Arbeids- og velferdsetaten (statlige del Nav), er regulert i Nav-loven § 7. Det er viktig å være oppmerksom på at ved behandling av saker om tildeling av sosiale tjenester, er det gitt særlige regler for taushetsplikt som går foran og er strengere enn reglene i forvaltningsloven, jf. sosialtjenesteloven § 44. Det å være tjenestemottaker av sosiale tjenester er i seg selv en taushetsbelagt opplysning. Hovedregelen er derfor at en Nav-ansatt har taushetsplikt om alle opplysninger som er knyttet til en tjenestemottaker.

For nærmere veiledning om taushetsplikt for etaten, se rundskriv til forvaltningsloven R36-00.

For nærmere veiledning om taushetsplikt for kommunen i Nav, se rundskriv til sosialtjenesteloven R35-00.

8 - Nærmere veiledning og informasjon kan finnes i Justis- og beredskaps-departementets «Rettleiar til offentleglova» og veilederen «Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt i forvaltningen – en veileder»

9.2 Adgang til å dele taushetsbelagte opplysninger

For at Nav og kriminalomsorgen skal kunne dele opplysninger som er taushetsbelagte med hverandre, må dette enten skje med innhenting av samtykke fra innsatte/domfelte eller med grunnlag i lov som gir adgang til å dele denne type opplysninger. For å sikre åpenhet og samarbeid bør det alltid undersøkes om delingen av informasjon bør skje med samtykke. Dette selv om opplysningene etter lov kan deles uten samtykke. Samtykket vil gi mulighet til å dele taushetsbelagt informasjon, så langt samtykket rekker. Det er viktig å være oppmerksom på at et samtykke kan trekkes tilbake når som helst.

Samtykke fra innsatte/domfelte

For å lette samarbeidet mellom etatene, er det viktig å innhente informert og skriftlig samtykke til utveksling av taushetsbelagte opplysninger fra innsatte/domfelte, jf. forvaltningsloven § 13 a nr. 1.

Et samtykke skal være frivillig, spesifikt, informert, gitt utvetydig gjennom aktiv handling og bør være skriftlig. At samtykket skal være frivillig, betyr at man ikke kan sette vilkår om samtykke for å få en tjeneste eller ytelse. Det betyr også at den innsatte/domfelte ikke skal føle seg presset til å gi samtykke. Det er viktig at den ansatte er bevisst på dette, og at dette formidles på en god og tydelig måte når en ber om samtykke.

Med spesifikt menes at det må være klart hva den enkelte samtykker til – altså at samtykket skal være gitt til et klart og presist formulert formål.

Med informert menes at forvaltningsorganet som ber om samtykke, må bruke et klart, enkelt og forståelig språk som målgruppen forstår, slik at innsatte/domfelte har fått alle opplysninger som er nødvendig for å ta stilling til om opplysninger skal kunne deles. Det må tydelig komme frem hva formålet med samtykket er, hva opplysningene skal brukes til, hvem som er behandlingsansvarlig for opplysningene samt muligheten til å kunne trekke tilbake samtykket på ethvert tidspunkt.

Utvetydig gjennom aktiv handling krever at innsatte/domfelte eksempelvis må ha krysset av i skjemaet punktvis hvilke opplysninger som kan deles med hvilke forvaltningsorganer, for å synliggjøre at vedkommende har tatt et aktivt valg. Passivitet vil aldri innebære et samtykke. Det er ikke krav om at samtykke må utformes skriftlig, men et samtykke er kun gyldig dersom det kan dokumenteres.

Både kriminalomsorgen og velferdstjenestene har ansvar for å innhente slikt samtykke, og for arkivering og journalføring av samtykket i eget journalsystem.

I de tilfeller der den innsatte/domfelte har oppnevnt verge, må kriminalomsorgen og Nav være oppmerksom på dette og sikre dialog med verge ved innhenting av samtykke.

Opplysningsrett

Selv om kriminalomsorgen og Nav har taushetsplikt, gir forvaltningsloven mulighet til å dele informasjon med andre

forvaltningsorganer uten samtykke, for å ivareta offentlige interesser. Forvaltningsloven § 13 a og § 13 b gir ikke en plikt, men en mulighet til å dele opplysninger. Deling av opplysninger forutsetter at mottakerorganet har behov for disse opplysningene.

Etter forvaltningsloven § 13 b har kriminalomsorgen og Nav mulighet til å dele informasjon med andre forvaltningsorganer i bestemte tilfeller. Aktuelle eksempler er:

- forvaltningsloven § 13 b nr. 5 (gir andre forvaltningsorganer opplysninger om en persons forbindelse med organet og om avgjørelser som er truffet og ellers slike opplysninger som det er nødvendig å gi for å fremme avgiverorganets oppgaver etter lov, instruks eller oppnevningsgrunnlag)

- forvaltningsloven § 13 b nr. 6 (anmelder eller gir opplysninger om lovbrudd til påtalemyndighet eller vedkommende kontrollmyndighet. Kravet er at det er ønskelig av allmenne hensyn eller forfølging av lovbruddet har naturlig sammenheng med kriminal-omsorgens oppgaver

- forvaltningsloven § 13 b nr. 7 (deler opplysningene med andre så langt det er nødvendig for å unngå fare for liv eller helse)

Kriminalomsorgen

Etter straffegjennomføringsloven § 7 a andre ledd bokstav c kan kriminalomsorgen uten hinder av taushetsplikten innhente enkelte opplysninger fra helsepersonell i helse- og omsorgstjenesten:

- «opplysninger om innsattes barne- og familieforhold som er nødvendige for å ivareta hensynet til barnet og den øvrige familien under straffegjennomføring, ved permisjon, ved løslatelse og ved overføring til andre gjennomføringsformer enn fengsel med høyt sikkerhetsnivå»

- «opplysninger som er strengt nødvendige for å avverge fare for liv og helse for den innsatte selv, andre innsatte og tilsatte.»

Kommunen i Nav

Det må gjøres en konkret vurdering av om opplysninger skal utleveres til andre forvaltningsorganer. I denne vurderingen vil det blant annet være av betydning om deling av opplysninger vil skade tillitsforholdet mellom tjenestemottaker og kommunen i Nav. Tjenestemottaker sine synspunkter og ønsker er derfor av betydning.

Etter sosialtjenesteloven § 44 andre ledd kan kommunen i Nav gi opplysninger om en tjenestemottakers oppholdssted når det er klart at dette ikke vil skade tilliten til Nav-kontoret å gi slik opplysning. Kommunen i Nav kan også, uten hinder av taushetsplikten, etter

forespørsel utlevere tjenestemottakerens kontaktopplysninger og opplysninger om mulig oppholdssted til politiet og kriminalomsorgen til bruk i deres tjeneste, jf. sosialtjenesteloven § 44 fjerde ledd.

Se mer om opplysningsrett for kommunen i Nav i R35-00 pkt. 5.44.2.6.7.

Opplysningsplikt

I noen tilfeller får ansatte i Nav og kriminalomsorgen kjennskap til opplysninger som vi plikter å bringe videre. Dette er nærmere omtalt i det følgende.

Plikt til å melde fra til barneverntjenesten gjelder både kriminalomsorgen og Nav

Enhver som gjør tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, skal uten hinder av taushetsplikt melde fra til barneverntjenesten uten ugrunnet opphold når:

- det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller utsatt for annen alvorlig omsorgssvikt
- det er grunn til å tro at et barn har en livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade og ikke kommer til undersøkelse eller behandling
- det er grunn til å tro at et barn med nedsatt funksjonsevne eller et spesielt hjelpetrengende barn ikke får dekket sitt særlige behov for behandling eller opplæring
- et barn har vist alvorlige atferdsvansker ved å begå alvorlige eller gjentatte lovbrudd, ved problematisk bruk av rusmidler, eller ved å ha vist annen form for utpreget normløs adferd
- et barn blir eller vil bli utnyttet til menneskehandel

Dette følger av barnevernsloven § 13-2, sosialtjenesteloven § 45 og folketrygdloven § 25-11. Flere av situasjonene som omhandles i barnevernsloven § 13-2, kan også utløse avvergeplikt etter straffeloven, se under. Det må vurderes konkret om det er tilstrekkelig å melde fra kun til barnevernet i en slik situasjon, eller om politiet også skal varsles. Det må blant annet legges vekt på hvor akutt faren er.

Avvergingsplikten gjelder både kriminalomsorgen og Nav

Alle personer har en plikt til å handle for å forsøke å avverge en rekke alvorlige straffbare handlinger, eller å avverge følgene av dem.

Dette gjennom å anmelde eller på annen måte forsøke å avverge handlingen eller følgene av dem. Plikten til å avverge inntrer for

bestemte typer lovbrudd, og når det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at lovbruddet vil bli begått. Avvergingsplikten gjelder uavhengig av taushetsplikt, og plikten er personlig. Dette følger av straffeloven § 196. Denne bestemmelsen gir en oversikt over situasjoner der avvergeplikten inntrer.

Plikt til å varsle om uskyldige personer som er tiltalt eller dømt

Alle personer har plikt til å varsle om opplysninger som godtgjør at en uskyldig person er tiltalt eller dømt. Dette følger av straffeloven § 226.

Denne plikten er personlig, og opplysningsplikten gjelder uavhengig av taushetsplikt.

10. Organisering av samarbeidet

10.1 Sentralt samarbeid

Justis- og beredskapsdepartementet har ansvar for at det er etablert samarbeid med Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Departementene har ansvar for god samordning og løpende samarbeid knyttet til statsbudsjettet, regelverk, planer og styring av underliggende virksomhet. Justis- og beredskapsdepartementet har ansvar for å invitere til jevnlige møter, herunder møter der også Arbeids- og velferdsdirektoratet og Kriminalomsorgsdirektoratet deltar.

Kriminalomsorgsdirektoratet har ansvar for å ta initiativ til samarbeid med Arbeids- og velferdsdirektoratet. Det skal være jevnlige samordningsmøter mellom direktoratene om forslag til felles satsinger, faglige retningslinjer og veiledere, kompetanseutvikling, felles planer og koordinering av tiltak i velferdstjenesten og kriminalomsorgen. Det skal utarbeides sentral samarbeidsavtale som sikrer samarbeidet.

10.2 Regionalt samarbeid

Kriminalomsorgens regioner har ansvar for å ta initiativ til samarbeid med Nav fylke. Samarbeidet kan omfatte plan- og budsjettarbeid, utveksling av informasjon, forbedring av rutiner, kompetansebygging og etablering av nettverk. Det skal utarbeides regionale samarbeidsavtaler som sikrer samarbeid og stedlige tjenester i fengsel fra den statlige delen av Nav.

10.3 Lokalt samarbeid

Samarbeidet på lokalt nivå innebærer samarbeid mellom kriminalomsorgen og den enkeltes Nav-kontor. Samarbeidet på lokalt nivå skal omfatte Nav-veileders arbeid i enhetene, og sikre tverrfaglige møter i enhetene som legger til rette for god tilgang på individuelle arbeids- og velferdstjenester til den enkelte innsatte/domfelte. Samarbeid om plan for oppfølging og progresjon (POP) skal prioriteres av begge parter.

10.4 Samarbeidsavtaler og rutiner

Det skal utarbeides sentral og regionale samarbeidsavtaler. Fengslene skal utarbeide lokale samarbeidsrutiner for tverrfaglige møter, kompetanseutvikling og samarbeid rundt den enkelte domfelte. Partene må sikre at samarbeidsavtalene og samarbeidsrutiner til enhver tid er i tråd med gjeldende regelverk og faglige føringer.

10.5 Evaluering

Gjennom det sentrale samarbeidet skal den nasjonale veilederen for samarbeid mellom kriminalomsorgen og Nav evalueres årlig. Dersom evalueringen tilsier at det må gjøres en revisjon av veilederen, skal partene igangsette et slik arbeid.

11. Vedlegg

V1: Oversikt over straffereaksjoner og straffegjennomføringsformer

V2: Økonomiske ytelser fra kriminalomsorgen ved gjennomføring av straff i fengsel og institusjon

V3: Roller i kriminalomsorgen

V4: Økonomiske ytelser og tjenester fra Nav under varetekt/gjennomføring av straff

V5: Oversikt over trygdeytelser opp mot straffe-gjennomføringsformer

12. Ikrafttredelse

Nasjonal veileder om samarbeid mellom kriminalomsorgen og Nav gjelder fra 15.06.2025. Samtidig oppheves KDI rundskriv nr. 09/2015 om retningslinjer for kriminalomsorgens ansvar og oppgaver i samarbeidet med Nav-veileder i fengsel av 15.09.2015 og «Retningslinjer for ansvar og oppgaver for Nav-veileder i fengsel».

Vedlegg 1: Oversikt over straffereaksjoner og straffegjennomføringsformer

Kriminalomsorgen er ansvarlig for gjennomføring av straffereaksjoner fastsatt av domstolen. Ved bruk av ulike straffegjennomføringsformer skal kriminalomsorgen sikre at straffen gjennomføres på en måte som motvirker nye straffbare handlinger, er betryggende for samfunnet og som innenfor disse rammene sikrer de innsatte tilfredsstillende forhold. Dette følger av straffegjennomføringsloven § 2.

Ulike straffereaksjoner

Den som blir dømt skyldig i en straffesak, kan få ulike typer straff, fra bot til fengsel og forvaring. Straffen avhenger blant annet av det straffbare forholdet som er begått. Nedenfor følger en oversikt over ulike straffereaksjoner.

Forvaring

Forvaring kan idømmes farlige tilregnelige lovbrytere når en ordinær tidsbegrenset fengselsstraff ikke anses tilstrekkelig til å ivareta samfunnsvernet. Dom på forvaring forutsetter at det er begått alvorlig kriminalitet.

Lovbryteren må ha begått eller forsøkt å begå en alvorlig voldsforbrytelse, seksualforbrytelse, frihetsberøvelse, ildspåsettelse eller annen forbrytelse som krenker andres liv, helse eller frihet. Det må også være en nærliggende fare for at hun/han på ny vil begå en slik alvorlig forbrytelse.

Forvaringsordningens formål er først og fremst å beskytte samfunnet mot ny alvorlig kriminalitet fra den domfeltes side. Samfunnsbeskyttelsen forutsettes ivaretatt ved at den forvaringsdømte endrer adferd og dyktiggjøres for et liv utenfor fengsel. Reaksjonen er den eneste straffen som er tidsubestemt, men retten skal likevel fastsette en tidsramme for forvaringen. Domstolen kan forlenge en forvaringsdom hvis de konkluderer med at gjentagelsesfaren fortsatt er til stede.

Dersom domfelte eller kriminalomsorgen begjærer løslatelse på prøve, fremmer påtalemyndigheten saken for tingretten, som avgjør den ved dom. Når påtalemyndigheten samtykker, kan prøveløslatelse under visse omstendigheter besluttes av kriminalomsorgen. Det blir alltid satt vilkår ved prøveløslatelse fra forvaring.

Ubetinget fengsel

Dersom man dømmes til ubetinget fengsel innebærer det at den domfelte må gjennomføre straffen i fengsel. Dersom vedkommende er under 18 år på handlingstidspunktet, kan ubetinget fengselsstraff bare idømmes når det er særlig påkrevd.

Kriminalomsorgen har i utgangspunktet et krav på å innkalle til gjennomføring av straff innen 60 dager. Domfelte har krav på frist

på tre uker fra innkalling til de skal møte til straffegjennomføring. Hvor lang tid det tar før man kalles inn til straffegjennomføring avhenger av soningskøen. Straffegjennomføringen skal skje så nært hjemstedet som praktisk mulig.

Kriminalomsorgen kan løslate domfelte på prøve når to tredjedeler av straffen og minst 60 dager er gjennomført. Prøveløslatelse kan kun innvilges hvis kriminalomsorgen etter en konkret vurdering finner det tilrådelig.

Betinget fengsel

Den som dømmes til betinget fengsel slipper å gjennomføre straffen i fengsel, forutsatt at hun/han oppfyller visse betingelser. Retten kan sette vilkår for en betinget dom etter straffeloven § 35-37. Straffen faller bort hvis vilkårene er oppfylt. Krav om at domfelte ikke skal begå nye straffbare forhold i en fastsatt prøvetid er alltid et vilkår. Prøvetiden er vanligvis to år.

Samfunnsstraff

Retten kan idømme samfunnsstraff på 30 timer til 420 timer. I en dom på samfunnsstraff skal det også være en gjennomføringstid, og en subsidiær fengselsstraff som sones dersom domfelte ikke gjennomfører samfunnsstraffen. De idømte timene samfunnsstraff kan gå ut på:

- samfunnsnyttig tjeneste
- program
- andre tiltak som er egnet til å motvirke ny kriminalitet
- individuelle samtaler

Kriminalomsorgen fastsetter i hvert enkelt tilfelle det nærmere innholdet i samfunnsstraffen innenfor de rammene som retten har fastsatt i dommen. Kriminalomsorgen skal legge særlig vekt på tiltak som kan fremme den domfeltes evne til å motvirke sitt kriminelle handlingsmønster. Kriminalomsorgen skal også legge vekt på tiltak som kan fremme den domfeltes evne til å gjennomføre straffen i samsvar med bestemmelsene gitt i og i medhold av loven.

Kriminalomsorgen skal endre innholdet når det fremstår som nødvendig av hensyn til en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring av samfunnsstraffen.

Program mot ruspåvirket kjøring

Program mot ruspåvirket kjøring er et særvilkår til betinget fengselsstraff og er et alternativ til ubetinget fengselsstraff som kan bli idømt for kjøring i ruspåvirket tilstand. Målet er å motvirke ny ruspåvirket kjøring for å skape et tryggere trafikkmiljø og minske antallet ulykker. Straffen gjennomføres ved det lokale friomsorgskontoret. Gjennomføringstiden er vanligvis i 10 måneder, og innebærer:

- individuelle samtaler minimum annenhver uke. Manglende oppmøter må som hovedregel tas igjen. Innholdet i samtalene skal tilpasses den domfeltes behov

- gruppesamlinger som utgjør totalt mellom 20 og 30 timer, og blir gjennomført i et tidsrom på to til tre måneder

- kartlegging av om den domfelte har et behandlingsbehov og dermed rett til rusbehandling i spesialisthelsetjenesten

Narkotikaprogram med domstolskontroll (ND)

Narkotikaprogram med domstolkontroll er et særvilkår til en helt eller delvis betinget fengselsstraff. Programmet kan være aktuelt for personer med rusproblemer som er siktet for narkotika-relatert kriminalitet. Innholdet kan for eksempel være knyttet til rusmestring, skolegang, arbeid, fysisk helse, psykisk helse, kriminalitetsforebygging, nettverk og økonomi.

Den som blir dømt, må være motivert og ønske å gjøre en innsats for å bli rusfri og gjøre endringer i livet. ND blir satt som særvilkår for en betinget dom. Det blir gitt en prøvetid på mellom to og fem år, som setter rammene for tiden ND-programmet skal vare. Domstolene fører kontroll med domfelte under straffegjennomføringen.

Ulike straffegjennomføringsformer

Den som er idømt en straffereaksjon, kan gjennomføre straffen på ulike måter. Straffegjennomføringsloven legger føringer for dette og kriminalomsorgen er ansvarlig for å vurdere hvilke straffegjennom-føringsformer som er aktuelle i den enkeltes sak.

Straffegjennomføring i fengsel

Fengsel med særlig høyt sikkerhetsnivå

Dersom spesielle sikkerhetsmessige grunner gjør det påkrevet, kan innsatte/domfelte settes inn i avdeling med særlig høyt sikkerhets-nivå. Avdeling i fengsel med høyt sikkerhetsnivå kan tilrettelegges for innsatte med særlige behov, herunder personer som er idømt forvaring, eller innrettes med særlig høyt sikkerhetsnivå.

Innsatte/domfelte i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, eller som er tilrettelagt for innsatte med særlige behov, kan overføres til fengsel med høyt sikkerhetsnivå dersom sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det og det ikke er grunn til å anta at innsatte vil unndra seg gjennomføringen.

Kriminalomsorgen skal vurdere innsatte/domfelte i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå for overføring til fengsel med høyt sikkerhetsnivå med ikke mer enn seks måneders mellomrom.

Fengsel med høyt sikkerhetsnivå

Et fengsel med høyt sikkerhetsnivå (også betegnet som lukket fengsel) har mur eller høyt gjerde rundt fengselsområdet, og alle dører er i hovedsak låst.

Så langt det er praktisk mulig skal innsatte/domfelte ha adgang til fellesskap under arbeid, opplæring, program eller andre tiltak, og i fritiden. Når de innsatte/domfelte ikke er i arbeid, på skole eller

deltar i fritidsaktiviteter under kontroll av fengselsbetjentene, er de innelåst på sine celler. Et fengsel med høyt sikkerhetsnivå har gjerne en eller flere avdelinger som ofte består av en rekke celler, et kjøkken og et fellesareal der de innsatte kan se på fjernsyn eller drive fritidsaktiviteter.

Fengsel med lavt sikkerhetsnivå

Fengsel med lavere sikkerhetsnivå (også betegnet som åpent fengsel) har færre fysiske sikkerhetstiltak enn fengsler med høyt sikkerhetsnivå, men det har vanligvis gjerde rundt fengselsområdet, og innsatte har ikke lov til å forlate området.

Fengselsbygningene er låst om natten, men de innsatte låses ikke inn i rommene. Innsatte kan dele hus eller rom med andre. Det er flere muligheter for å bruke telefon. Det legges stor vekt på muligheten for kontakt med det øvrige samfunn gjennom ulike typer utganger (for eksempel fremstilling, permisjoner, frigang), besøksordninger og lempeligere kontrolltiltak. Det vil være lokale tilpasninger i ulike fengsler med lavere sikkerhet.

Kriminalomsorgen skal vurdere om innsatte kan settes direkte inn i fengsel med lavere sikkerhetsnivå dersom det er idømt fengselsstraff på inntil to år. Slik innsettelse skal ikke besluttes dersom formålet med straffen eller sikkerhetsmessige grunner taler mot det, eller det er grunn til å anta at domfelte vil unndra seg gjennomføringen.

Innsatte kan, etter å ha gjennomført en del av straffen, overføres fra fengsel med høyt sikkerhetsnivå til fengsel med lavere sikkerhetsnivå. Innsatte skal ikke overføres dersom formålet med straffen eller sikkerhetsmessige grunner taler mot det, eller det er grunn til å anta at innsatte vil unndra seg gjennomføringen. Kriminalomsorgen skal vurdere overføring til fengsel med lavere sikkerhetsnivå når det gjenstår ett år til innsatte kan løslates på prøve.

Overgangsbolig

Overgangsbolig er fengsel med lavt sikkerhetsnivå som benyttes i overgangen fra fengsel til samfunn. Innsatte gjennomfører fortsatt straff, men benytter samfunnets velferdstjenester så langt det er mulig. Overgangsboliger kan være et ledd i progresjonen — den gradvise tilbakeføringen til samfunnet. I overgangsboligene arbeider ansatte med faglig kompetanse som særlig ivaretar behovet for bo-, arbeids- og sosialtrening. Det legges stor vekt på individuell oppfølging av domfelte og tilbakeføring til samfunnet i form av å etablere sosial tilhørighet og samarbeid med øvrige forvaltningsorganer. Frigang og permisjoner er et ledd i den sosiale treningen og planleggingen av løslatelse. Domfelte i overgangsbolig skal ha frigang til daglig aktivitet.

Domfelte kan overføres fra fengsel med høyt eller lavere sikkerhetsnivå til overgangsbolig når en del av straffen er gjennomført. Domfelte kal ikke overføres dersom formålet med straffen eller sikkerhetsmessige grunner taler mot det, eller det er grunn til å anta at domfelte vil unndra seg gjennomføringen. Det er et krav for overgangsbolig at domfelte har et særlig behov for

bo- eller sosial trening, planlegging av løslatelse, nettverksarbeid mv. Overføringen må være hensiktsmessig for å fremme en positiv utvikling og for å motvirke ny kriminalitet.

Kriminalomsorgen skal vurdere om domfelte kan settes direkte inn i overgangsbolig dersom det er idømt fengselsstraff på inntil ett år.

Straffegjennomføringsformer i samfunnet

§ 12 Straffegjennomføring i institusjon

Straffen kan i særlige tilfeller helt eller delvis gjennomføres ved heldøgnsopphold i institusjon dersom oppholdet er nødvendig for å bedre domfeltes evne til å fungere sosialt og lovlydig, eller andre tungtveiende grunner taler for det.

Den domfelte skal kunne holdes tilbake mot sin vilje og hentes tilbake ved unnvikelse, om nødvendig med tvang og med bistand fra offentlig myndighet. Kriminalomsorgen skal ikke beslutte slik gjennomføring hvis sikkerhetsmessige grunner taler mot det eller det er grunn til å anta at domfelte vil unndra seg gjennomføringen.

§ 13 Straffegjennomføring i sykehus

Kriminalomsorgen kan beslutte at straffen kan gjennomføres ved heldøgnsopphold i sykehus dersom behandling av sykdom gjør det nødvendig, og behandlingen ikke kan gis under ordinær gjennomføring av straffen.

§ 16 Straffegjennomføring i hjemmet uten elektronisk kontroll

Dersom det er hensiktsmessig for å sikre en fortsatt særlig positiv utvikling og motvirke ny kriminalitet, kan kriminalomsorgen overføre domfelte til gjennomføring av straffen utenfor fengsel med særlige vilkår når halvdelen av straffetiden er gjennomført.

Kriminalomsorgen skal alltid vurdere om vilkårene for å overføre domfelte under 18 år til gjennomføring av straffen utenfor fengsel er oppfylt når halvdelen av straffetiden er gjennomført.

Overføring skal ikke besluttes dersom formålet med straffen eller hensynet til en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring taler mot det.

Det er en forutsetning for gjennomføring av straff utenfor fengsel at domfelte skal ha fast bopel og være sysselsatt i form av arbeid, opplæring eller andre tiltak. Domfelte skal dessuten unnlate å bruke rusmidler, bedøvelsesmidler, hormonpreparater eller andre kjemiske stoffer som ikke er lovlig foreskrevet. Det er friomsorgen som er ansvarlig for å følge opp straffegjennomføring i hjemmet. Domfelte som gjennomfører straff utenfor fengsel etter § 16, kan tilbakeføres til fengsel dersom det er sannsynlig at domfelte har begått eller vil begå en straffbar handling, unndra seg gjennomføringen eller bryte forutsetninger og vilkår for gjennomføring av straff utenfor fengsel.

§ 16 a Straffegjennomføring med elektronisk kontroll (EK – fotlenke)

Dersom den idømte ubetingede fengselsstraffen eller resterende tid frem til forventet løslatelse er inntil seks måneder, og det er hensiktsmessig for å sikre en positiv utvikling og motvirke ny

kriminalitet, kan straffen gjennomføres utenfor fengsel når det settes vilkår om at domfelte skal være undergitt elektronisk kontroll. Straffegjennomføring med elektronisk kontroll skal ikke besluttes dersom formålet med straffen eller hensynet til en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring taler imot det.

Dersom det er nødvendig for en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring av straffegjennomføring med elektronisk kontroll, kan kriminalomsorgen beslutte bruk av digital teknologi for å kontrollere domfeltes identitet, geografiske posisjon, bevegelse og eventuelle rusbruk.

Det er regulert nærmere i forskrift om straffegjennomføring § 7-2 om hvem som kan innvilges EK. Domfelte som gjennomfører straff utenfor fengsel etter § 16 a, kan tilbakeføres til fengsel dersom det er sannsynlig at domfelte har begått eller vil begå en straffbar handling, unndra seg gjennomføringen eller bryte forutsetninger og vilkår for gjennomføring av straff utenfor fengsel.

§ 16 b Bøtetjeneste

Dersom den som skal gjennomføre subsidiær fengselsstraff fastsatt i dom, forelegg eller forenklet forelegg, samtykker til det, kan kriminalomsorgen beslutte at den subsidiære fengselsstraffen skal gjennomføres ved bøtetjeneste. Gjennomføring ved bøtetjeneste forutsetter at den botlagte har bosted og opphold i Norge i gjennomføringstiden. Kriminalomsorgen skal spørre botlagte om samtykke ved innkalling til soning av den subsidiære fengselsstraffen.

Dersom vilkårene for bøtetjeneste er til stede, fastsetter kriminalomsorgen et timetall for bøtetjenesten fra 2 til 240 timer, og en gjennomføringstid fra 20 dager til 8 måneder.

Kriminalomsorgen fastsetter det nærmere innholdet i bøtetjenesten innenfor de rammene som er fastsatt i dom på bot eller i forelegg.

Kriminalomsorgen skal kontrollere at botlagte overholder forutsetninger og vilkår. Ved gjentatte brudd på vilkår eller forutsetninger, eller dersom det er sannsynlig at botlagte har begått eller vil begå straffbar handling eller unndra seg gjennomføringen, gjelder bestemmelsene om tilbakeføring til fengsel. Kriminalomsorgen kan avbryte gjennomføringen.

§ 42 Prøveløslatelse

Kriminalomsorgen kan løslate domfelte på prøve når vedkommende har gjennomført to tredjedeler av straffen og minst 60 dager. Dersom løslatelse på prøve medfører at den gjenstående straffetid blir mindre enn 14 dager, kan prøveløslatelse bare skje dersom tungtveiende grunner taler for det.

Prøveløslatelse kan kun innvilges hvis kriminalomsorgen etter en konkret vurdering finner det tilrådelig.

Dersom det fremstår som nødvendig for å gjennomføre prøveløslatelsen på en sikkerhetsmessig forsvarlig måte, skal kriminalomsorgen etter straffegjennomføringsloven § 42 sette som vilkår at prøveløslatte i en tidsavgrenset periode skal møte for kriminalomsorgen i upåvirket tilstand.

Hvis prøveløslatelse ved 2/3 tid avslås, skal kriminalomsorgen vurdere om delgjennomføring med elektronisk kontroll er et alternativ til videre straffegjennomføring i fengsel. Det er en forutsetning at EK vurderes som sikkerhetsmessig forsvarlig, og at de andre vilkårene er oppfylt. Dette står i retningslinjene til straffegjennomføringsloven § 42 pkt. 42.2.2.2.

Spesielt om varetekt

Det er domstolen som avgjør om vilkårene for varetektsfengsling er til stede, og det er politiet som er ansvarlig for den innsatte. Domstolen fastsetter også tidsrammen for fengslingen og hvilket kontrollnivå som skal etableres, for eksempel om det skal pålegges brev- og besøksforbud. Innenfor rammene som er fastsatt av tingretten, kan politi/påtalemyndighet lempe på vilkårene. Kriminalomsorgen kan ikke gjøre det. Kriminalomsorgens oppgave er å skaffe varetektsplass i fengsel og ta imot den pågrepne til innsettelse.

Kriminalomsorgen gjennomfører varetektsoppholdet innenfor de rammene påtalemyndigheten fastsetter med grunnlag i avgjørelsen fra domstolen. Innenfor de rammene/restriksjonene som eventuelt er satt av domstolen eller påtalemyndigheten, skal innsatte behandles på samme måte som domsinnsatte i fengselet.

Kriminalomsorgen kan ikke pålegge innsatte i varetekt andre innskrenkninger i friheten enn det som er nødvendig for å sikre formålet med fengslingen eller for å opprettholde ro, orden og sikkerhet i fengslet. Skadelige virkninger av fengslingen skal så vidt mulig forebygges.

I enkelte tilfeller kan formålet med en pågripelse eller varetekts-fengsling nås ved surrogater som er mindre inngripende. Reglene om varetektssurrogater fremgår av straffeprosessloven § 188. I stedet for fengsling kan retten også beslutte at siktede skal plasseres i institusjon eller kommunal boenhet.

Retten kan også beslutte at varetektsfengsling kan gjennomføres som opphold på bestemte steder med elektronisk kontroll, dersom slik gjennomføring utenfor fengsel anses egnet, jf. straffeprosessloven § 184 b. Kriminalomsorgen har ansvar for å vurdere om siktede er egnet for slik gjennomføring, samt selve gjennomføringen og kontroll av overholdelse av vilkår satt av retten. (Ikrafttredelse 15. august 2025).

Spesielt om progresjon

Progresjon er begrepet som beskriver domfeltes fremgang i straffegjennomføringsforløpet. Ingen skal gjennomføre straff på et høyere sikkerhetsnivå enn det som er sikkerhetsmessig nødvendig. Det skal iverksettes tiltak for å fremme domfeltes tilpasning til samfunnet, blant annet ved å legge til rette for en gradvis overgang fra fengsel til full frihet.

§ 20 Frigang fra fengsel

Kriminalomsorgen kan gi innsatte tillatelse til å delta i arbeid, opplæring, program eller andre tiltak utenfor fengsel dersom sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det, og det ikke er grunn til å anta at innsatte vil unndra seg gjennomføringen av straffen. Frigang kan innvilges dersom tiltaket kan bidra til å forebygge kriminalitet og styrke innsattes tilpasningsevne og rehabilitering. Frigang kan først påbegynnes etter en sammenhengende frihetsberøvelse på minst fire måneder. Domfelte må i tillegg ha gjennomført minst 1/3 av straffetiden. Frigang skal som hovedregel ikke tilstås for et lengre tidsrom enn ett år. Frigang til undervisning kan likevel tilstås i inntil to år dersom undervisningen er ledd i en samlet utdanningsplan. Dette står i retningslinjene til straffegjennomføringsloven § 20 pkt. 20.3.

§ 33 Permisjoner fra fengsel

Dersom sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det, kan kriminalomsorgen gi innsatte permisjon av kortere tids varighet dersom særlige og vektige grunner taler for det, eller når permisjon anses formålstjenlig for den videre gjennomføring av straffen. Innsatte kan først gis ordinær permisjon etter at en del av straffen er gjennomført.

§ 35 Straffavbrudd fra fengsel

Kriminalomsorgen kan dersom domfeltes helsetilstand tilsier det, eller når det for øvrig foreligger særlige tungtveiende grunner som ikke kan avhjelpes på annen måte, beslutte at straffegjennomføringen skal avbrytes. Den tiden straffavbruddet varer, regnes ikke med ved beregningen av straffegjennomføringstiden, og dato for endt tid vil derfor forskyves.

Vedlegg 2: Økonomiske ytelser fra kriminalomsorgen ved gjennomføring av straff i fengsel og institusjon

Domfelte i fengsel har aktivitetsplikt. Innsatte skal gis tilbud om aktivitet. Straffegjennomføringsloven sidestiller arbeid, opplæring, program og «andre tiltak» som kan redusere risikoen for ny kriminalitet som aktivitet. «Andre tiltak» kan være individuelle samtaler eller gruppetiltak fra kriminalomsorgen for eksempel overfor sårbare grupper. Innsatte og domfelte som er i aktivitet, har rett til dagpenger fra kriminalomsorgen.

Dagpenger fra kriminalomsorgen

I henhold til straffegjennomføringsloven § 19 kan domfelte som gjennomfører straff i fengsel tilstås dagpenger. Ytelsen gis i de tilfeller domfelte er sysselsatt i fengselet med arbeid, utdanning, programvirksomhet eller andre tiltak innenfor aktivitetsplikten. Tilsvarende gjelder innsatte. Satsene fastsettes av Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) i det årlige rundskrivet om økonomisk stønad. Nærmere regulering av dagpenger følger av forskrift om straffegjennomføring § 3-13 med tilhørende retningslinjer.

Ekstra tillegg for særlig viktig arbeid utover ordinær dagpengesats

I henhold til retningslinjene til straffegjennomføringsloven § 19 kan det ytes et ekstra tillegg etter fastsatte satser for utførte arbeidsoppgaver som er spesielt viktig for fengselet, etter beslutning fra fengselsleder. Tillegget må vurderes i forhold til enhetens økonomiske ramme, og kan være fra kroner 1,- og opp til det enhver tid gjeldende maksimumsbeløp. Fastsatt sats for et slik tillegg følger av KDI sitt årlige rundskriv om økonomisk stønad.

Stønadspenger

Innsatte som av hensyn til helbredstilstand eller som vurderes som uegnet til å arbeide i fengselets ordinære arbeidsdrift, kan tilstås et mindre beløp i stønadspenger, jf. forskrift om straffegjennomføring § 3-13 fjerde ledd. Tilsvarende beløp kan tilstås domfelte som isolerer seg frivillig og innsatte som ikke vil arbeide, jf. forskrift om straffegjennomføring § 3-13 femte ledd.

Kostpenger

Kostpenger kan tilstås innsatte som selv er ansvarlig for å kjøpe inn og lager egen mat. Slik godtgjørelse ytes ved straffegjennomføring i overgangsbolig eller i enheter hvor selvforpleining benyttes, jf. kriminalomsorgens retningslinjer for selvforpleining i fengsel og overgangsbolig.

Kostpengesatsen reguleres årlig og satsen fremgår av KDI sitt årlige rundskriv om økonomisk stønad.

Frigang

Dersom domfelte er innvilget frigang til å delta i arbeid, opplæring eller andre tiltak utenfor fengsel i henhold til straffegjennomføringsloven § 20, forskrift om straffegjennomføring § 3-14 og § 3-15 med tilhørende retningslinjer, kan arbeidslønnen kreves overført til kriminalomsorgen. Fengselet kan deretter trekke innsatte i arbeidslønnen for oppholdet ved frigang.

For innsatte som har frigang til skole eller deltar i programvirksomhet, utbetales dagpenger etter ordinære satser, og det skal i utgangspunktet ikke foretas trekk for opphold. Dersom vedkommende mottar skolepenger, stipendier eller lignende, avgjør leder av fengselet om trekk skal foretas. I de tilfeller hvor innsatte selv kjøper og tilbereder sin mat, skal det utbetales et passende beløp i kostpenger, se kriminal-omsorgens retningslinjer for selvforpleining i fengsel og overgangsbolig.

Trekk for opphold ved frigang fra fengsel med lavere sikkerhetsnivå

Kriminalomsorgen vedtar beløp for husleie til kriminalomsorgen ved frigang fra fengsel med lavere sikkerhetsnivå.

Innsatte som mottar inntekt, stønad og tilsvarende på fastsatt sum, betaler husleie fullt ut.

Permisjon fra fengsel

Utgifter i forbindelse med permisjon skal som hovedregel dekkes av private midler. Fengselet kan yte bidrag til reiseutgiftene til og fra permisjonsstedet ved særlig behov. Det samme gjelder utgifter til nødvendig kost og losji under reisen, jf. forskrift om straffe-gjennomføring § 3-30.

Det følger av retningslinjene til straffegjennomføringsloven § 33 at fengslet skal ved behov dekke utgifter til billigste reisemåte for inntil fire årlige permisjoner. Dersom innsatte er ubemidlet og det ikke kan forventes at innsatte dekker permisjonsutgifter med ytelser fra utført aktivitet under straffegjennomføringen, kan innsatte søke om at kriminalomsorgen helt eller delvis dekker reiseutgifter og kostnader til kost og losji også utover fire årlige.

Løslatelse fra fengsel

Ved løslatelse fra fengsel dekkes utgiftene til billigst reisemåte til adresse i Norge, samt utgifter til nødvendig kost under reisen, av fengselet, hvis ikke særlige grunner tilsier at domfelte selv dekker utgiftene helt eller delvis, jf. forskrift om straffegjennomføring § 3-40. Bestemmelsen gjelder også i forhold til hjemreisekostnader til utlandet for innsatte som ikke skal utvises. Det innebærer at det er utgiftene til billigste reisemåte til det sted i Norge hvor utenlandsreisen begynner, som skal dekkes, jf. retningslinjene til straffegjennomføringsloven § 41.

Hvis innsatte har behov for det, skal vedkommende søkes utstyrt med nødvendige klær i forbindelse med løslatelsen. Anskaffelser skal skje for innsattes dagpenger eller egne midler. Dersom dagpenger/egne midler ikke er tilstrekkelig, kan den innsatte søke om økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven. Søknaden rettes til vedkommendes Nav-kontor.

Gjennomføring av straff ved overgangsbolig

Det er et vilkår for overføring til overgangsbolig at den innsatte innenfor normal arbeidstid er sysselsatt med arbeid eller skole utenfor fengselet, jf. retningslinjene til straffegjennomføringsloven § 15, pkt. 15 (3) 1.

Frigang til å delta i arbeid, opplæring eller andre tiltak utenfor fengsel reguleres nærmere av straffegjennomføringsloven § 20 forskrift om straffegjennomføring § 3-14 og § 3-15 med tilhørende retningslinjer. Av straffegjennomføringsloven § 20 andre ledd følger det at etter lovbestemte trekk kan arbeidslønnen kreves overført til kriminalomsorgen, fengselet kan deretter trekke innsatte i arbeidslønnen for oppholdet ved frigang.

For domfelte som har frigang til skole eller deltar i programvirksomhet, utbetales dagpenger etter ordinære satser, og det skal i utgangspunktet ikke foretas trekk for opphold. Dersom vedkommende mottar skolepenger, stipendier eller lignende, avgjør leder av fengselet om trekk skal foretas. I de tilfeller hvor innsatte selv kjøper og tilbereder sin mat, skal det utbetales et passende beløp i kostpenger.

Gjennomføring av straff i institusjon

Domfelte som gjennomfører straff i institusjon i medhold av § 12 innvilges dagpenger etter ordinær dagpengesats i kriminalomsorgen, etter straffegjennomføringsloven § 19. Dette gjelder uavhengig av begrensningene i forskrift om straffegjennomføring § 3-13. Dagpenger ved straffegjennomføringsloven § 12 utbetales for alle sju dager per uke, jf. retningslinjer til straffegjennomføringsloven § 12 pkt. 12.22.

Eventuelle øvrige ytelser innsatte/domfelte mottar, for eksempel sosialbidrag, lønn for eventuelt arbeid, stipend i forbindelse med utdanning og annet skal ikke avkorte dagpengesatsen fra kriminalomsorgen. Det er imidlertid etter forskrift om straffe-gjennomføring § 3-13 syvende ledd en forutsetning for utbetalingen at den domfelte ikke mottar dagpenger eller lignende godtgjøring fra den institusjon som vedkommende er overført til.

Dagpenger etter straffegjennomføringsloven § 19 dekkes av kriminalomsorgen ved alle institusjoner og det er vedtaksførende enhet som har ansvaret for utbetaling av dagpenger, jf. KDI rundskriv nr. 8/2019 om straffegjennomføring i institusjon i medhold av § 12 – overføring av ansvar for oppfølgingen fra fengsler til friomsorgskontor. Innsatte/domfelte som gjennomfører straff i institusjon kan søke ansvarlig fengselsenhet om støtte til kostnader knyttet til permisjon på lik linje med innsatte/domfelte i fengsel.

Gjennomføring av straff i sykehus

Domfelte som gjennomfører straff i sykehus etter straffegjennom-føringsloven § 13 skal i alminnelighet tilstås dagpenger etter sats for stønadspenger, jf. straffegjennomføringsloven § 19 og forskrift om straffegjennomføring § 3-13 syvende ledd.

Ved varetekt

Innsatte har så langt det er praktisk mulig adgang til å delta i arbeid, opplæring, program eller andre tiltak, jf. straffegjennomføringsloven 49, og kan innvilges dagpenger etter ordinær dagpengesats. I de tilfeller hvor innsatte ikke vil arbeid kan det tilstås tilsvarende beløp som stønadspenger, jf. forskrift om straffegjennomføring § 3-13.

Vedlegg 3: Roller i kriminalomsorgen

Nedenfor beskrives noen roller og stillinger i kriminalomsorgen som er spesielt relevante for samarbeidet om god tilbakeføring etter gjennomført straff. Det er ikke alle enheter som har alle de beskrevne roller blant sine ansatte, i tillegg til at de ulike rollene vil ha noe ulikt ansvar og oppgaveutførelse avhengig av enhet.

Kontaktbetjent

Kontaktbetjenten er den innsattes/domfelte primærkontakt i fengselet og er sentral i tilbakeføringsarbeidet. Kontaktbetjentens oppgaver vil variere noe fra fengsel til fengsel, men vil i hovedsak være å ha ansvar for at innsatte/domfelte får informasjon om fengselet, samt rettigheter og plikter, og at den innsatte/domfelte får kartlagt sine behov, ressurser og individuelle utfordringer snarest mulig etter innsettelse/oppstart. Kontaktbetjenten skal medvirke til planlegging av straffegjennomføring og løslatelse. De har en viktig rolle i det tverrfaglige samarbeidet i fengselet og skal bistå innsatte/domfelte med henvendelser til andre etater. Kontaktbetjenten bistår innsatte/domfelte med utforming av plan for oppfølging og progresjon (POP). I fengsler hvor det ikke er ansatt sosialkonsulent/sosialfaglig rådgiver, har kontaktbetjenten ansvar for å bistå med gjennomføring av det sosialfaglige arbeidet.

Ansatte i arbeidsdrift

Arbeidsdriften skal gi innsatte/domfelte kvalifikasjoner for å delta i arbeidslivet etter endt straffe-gjennomføring. Arbeidsdriften skal gi arbeid og kvalifisering tilpasset behovene til ulike grupper innsatte/domfelte. Arbeidstilbudet skal både omfatte lavterskeltilbud med arbeidstrening og arbeid som likner det ordinære arbeidslivet. Arbeidsdriften skal søke å ha et aktivitetstilbud som gir kompetanse og opplæring i samsvar med etterspørselen på arbeidsmarkedet.

Ansatte i arbeidsdriften skal legge til rette for at innsatte/domfelte kan oppleve mestring, samt få opplæring og trening i ulike arbeidssituasjoner. Ansatte i arbeidsdriften skal ha tett samarbeid med fengselsundervisningen og Nav-veileder i fengsel.

Tilbakeføringskoordinator (TK)

I noen fengsler og friomsorgskontor er det ansatt tilbakeføringskoordinator (TK). Tilbakeføringskoordinatoren skal samordne og koordinere innsatsen i tilbakeføringsarbeidet, både innad i kriminalomsorgen og mellom samarbeidspartnere. Tilbakeførings-koordinator arbeider ikke direkte med innsatte, men på systemnivå. De skal ha en utadrettet funksjon og legge til rette for samarbeid med andre etater, slik at innsatte/domfelte får tilgang til de tjenester de har krav på.

Sosialkonsulent/sosialfaglig rådgiver/miljøterapeut

I noen fengsler er det ansatt sosialkonsulenter, sosialfaglige rådgivere og/eller miljøterapeuter. Deres oppgave er å ivareta det sosialfaglige arbeidet i enheten. Sosialkonsulenten/sosialfaglig rådgiver/miljøterapeuten bistår enhetens ansatte med sosialfaglig veiledning for å sikre kontinuitet og helhetlig tenkning rundt innsatte/domfelte. De bistår også kontaktbetjenten i enkeltsaker ved behov. Sosialkonsulenten/sosialfaglig rådgiver/miljøterapeuten må legge til rette for godt samarbeid med andre etater i den enkelte sak. Sosialkonsulenten/sosialfaglig rådgiver/miljøterapeuten arbeider på dagtid, og kan være tilgjengelig for samarbeidspartnere når kontaktbetjenten ikke har anledning på grunn av turnus.

Saksbehandler i fengsel

Saksbehandler i fengsel er jurister eller andre ansatte som behandler søknader fra innsatte/domfelte og treffer andre typer vedtak.

Saksbehandler i friomsorgen /ND-senter

Saksbehandler i friomsorgen/ND-senter følger opp domfelte som gjennomfører straff i samfunnet. De utfører også personundersøkelser av siktede til bruk i straffesaker. Det er også ansatt jurister på de fleste friomsorgskontor og på ND-sentrene som saksbehandler søknader osv. fra domfelte. Saksbehandler har ofte utstrakt samarbeid med ulike aktuelle aktører og instanser, blant annet i form av tverrfaglig samarbeid med kommuner, oppdragsgivere, behandlere, frivillige organisasjoner og deltagelse i ansvarsgruppemøter. Saksbehandlere på friomsorgskontor/ND-senteret jobber på dagtid i ukedagene. Ansatte i EK-team jobber turnus.

Ungdomsansvarlig /kvinneansvarlig /barneansvarlig

Noen enheter har ansatte som har særskilt ansvar for oppfølging av barn, unge og kvinner. Deres oppgave er å ivareta innsatte/domfelte som kan ha behov for særskilt oppfølging under straffegjennomføring. I slike tilfeller vil ansatte med slikt ansvar legge til rette for samarbeid med Nav.

Vedlegg 4: Økonomiske ytelser og tjenester fra Nav under varetekt/ gjennomføring av straff

Informasjon om hvilken rett de som gjennomfører straff har til ulike velferdsytelser ut ifra de ulike typer straffegjennomføring:

Medlemskap i norsk folketrygd

Medlemskap i norsk folketrygd er ikke i seg selv en ytelse, men er et vilkår for å motta enkelte ytelser fra Nav.

Personer som er medlemmer når frihetsberøvelsen startet beholder medlemskapet under straffegjennomføring. Personer som ikke var medlem på dette tidspunkt, vil ikke bli medlemmer under straffegjennomføring.

Utenlandske borgere som blir utvist fra Norge vil ikke få rett til pensjon i perioden under soning selv om vedkommende var medlem før straffegjennomføring startet. Dersom vedkommende dør før endelig vedtak om utvisning, kan likevel barnepensjon og gjenlevende pensjon innvilges og beregnes.

Dagpenger fra Nav

Personer som er blitt arbeidsledig eller permittert kan få dagpenger etter folketrygdloven kapittel 4. For å ha rett til dagpenger må man som hovedregel ha mistet minst 50 prosent av den totale arbeidstiden sin, og fått inntekten sin helt eller delvis redusert jf. folketrygdloven § 4-3. Retten til dagpenger forutsetter også at man har hatt en inntekt på et definert nivå etter folketrygdloven § 4-4. Man kan ha rett til dagpenger ut den måneden man fyller 67 år. Det er videre en forutsetning for rett til dagpenger at man er registrert som arbeidssøker, sender meldekort hver 14. dag og er reell arbeidssøker etter folketrygdloven §§ 4-5 og 4-8. For å regnes som en reell arbeidssøker må personen som hovedregel kunne ta ethvert arbeid som er lønnet etter tariff eller sedvane, hvor som helst i Norge, heltid eller deltid og delta på arbeidsmarkedstiltak.

Gjennomføring av straff som innebærer at man ikke oppfyller vilkåret om å være reell arbeidssøker, medfører at man ikke har rett på dagpenger fra Nav. Dette vil eksempelvis være dersom man er innsatt i fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Dersom gjennomføringsformen tillater at man kan være reell arbeidssøker, vil man ha rett på dagpenger om de øvrige vilkårene for ytelsen er oppfylt. Dette vil kunne være tilfelle om man for eksempel gjennomfører samfunnsstraff, men det beror på en konkret helhetlig vurdering. Dagpenger fra kriminalomsorgen er en ordning som gjelder ved soning i fengsel, sykehus eller institusjon. Man har ikke rett til dagpenger ved disse gjennomføringsformene fordi man ikke regnes som reell arbeidssøker.

Arbeidsavklaringspenger

Personer som på grunn av sykdom, skade eller lyte har fått nedsatt arbeidsevne kan ha rett til arbeidsavklaringspenger etter

folketrygdloven kapittel 11 dersom de får aktiv behandling, deltar på arbeidsrettede tiltak eller får annen oppfølging med sikte på å skaffe seg eller beholde arbeid.

En person har ikke rett til arbeidsavklaringspenger dersom vedkommende sitter i varetekt, er under straffegjennomføring eller er underlagt særreaksjoner i en institusjon under kriminalomsorgen, jf. folketrygdloven § 11-26. En person har rett til arbeidsavklarings-penger dersom vedkommende arbeider for en arbeidsgiver utenfor institusjonen i frigang etter straffegjennomføringsloven § 20.

En person har rett til arbeidsavklaringspenger ved straffegjennomføring i frihet og ved prøveløslatelse dersom øvrige vilkår er oppfylt, jf. folketrygdloven § 11-26 annet ledd.

Sykepenger

Personer som ikke kan jobbe på grunn av sykdom eller lyte kan ha rett til sykepenger etter folketrygdloven kapittel 8.

En person har ikke rett til sykepenger dersom vedkommende sitter i varetekt, er under straffegjennomføring eller er underlagt særreaksjoner i en institusjon under kriminalomsorgen, jf. folketrygdloven § 8-54. En person har rett til sykepenger dersom vedkommende arbeider for en arbeidsgiver utenfor institusjonen i frigang etter straffegjennomføringsloven § 20. Størrelsen på sykepengene vil reduseres grunnet institusjonsoppholdet etter reglene i folketrygdloven § 8-53.

Bestemmelsene om arbeidsgiverperioden i folketrygdloven §§ 8-18 og 8-19 gjelder ikke.

Uføretrygd

Personer som har varig redusert inntektsevne grunnet sykdom eller skade kan ha rett til uføretrygd etter folketrygdloven kapittel 12.

En person har i utgangspunktet ikke rett til uføretrygd dersom vedkommende sitter i varetekt, er under straffegjennomføring eller er underlagt særreaksjoner i en institusjon under kriminalomsorgen fra og med andre måned etter straffegjennomføringen starter, jf. folketrygdloven § 12-20. Dersom personen forsørger barn, har vedkommende likevel rett til 50 prosent av uføretrygden. Ved gjennomføring av straff etter straffegjennomføringsloven § 12 ved Elevator, kan det vurderes å gjøre unntak fra hovedregelen, slik at uføretrygd og alderspensjon kan utbetales dersom bruker må betale for kost og losji.

En person har rett til uføretrygd ved gjennomføring av samfunnsstraff, straffegjennomføring utenfor fengsel etter straffegjennomføringsloven §§ 16 og 16 a, betinget dom og ved prøveløslatelse dersom øvrige vilkår er oppfylt, jf. folketrygdloven § 12-20 tredje ledd.

Alderspensjon

Personer over 67 år kan ha rett til alderspensjon. Det kan også være rett til alderspensjon fra tidligst 62 år hvis pensjonsopptjeningen er høy nok. Det er ulike regler for alderspensjon avhengig av når du ble født.

En person har i utgangspunktet ikke rett til alderspensjon dersom vedkommende sitter i varetekt, er under straffegjennomføring eller er underlagt særreaksjoner i en institusjon under kriminalomsorgen. Pensjonen stanses fra og med andre måned etter straffegjennomføringen starter, jf. folketrygdloven §§ 19-22 og 20-23. Dersom personen forsørger barn, har vedkommende likevel rett til 50 prosent av alderspensjonen. Ved gjennomføring av straff etter straffegjennomføringsloven § 12 ved Elevator, kan det vurderes å gjøre unntak fra hovedregelen, slik at uføretrygd og alderspensjon kan utbetales dersom bruker må betale for kost og losji.

En person har rett til alderspensjon ved gjennomføring av samfunnsstraff, straffegjennomføring utenfor fengsel etter straffegjennomføringsloven §§ 16 og 16 a, betinget dom og ved prøveløslatelse dersom øvrige vilkår er oppfylt, jf. folketrygdloven §§ 19-22 tredje ledd og 20-23 tredje ledd.

Ytelser til tidligere familiepleier

Personer som har pleid foreldre eller andre personer som har stått dem nær kan ha rett til ytelser til tidligere familiepleiere etter folketrygdloven kapittel 17 og 17 A.

En person har ikke rett til ytelsen dersom vedkommende sitter i varetekt, er under straffegjennomføring eller er underlagt særreaksjoner i en institusjon under kriminalomsorgen. Ytelsen stanses fra og med andre måned etter straffegjennomføringen starter, jf. folketrygdloven § 17-14 og 17 A-8. Dersom personen forsørger barn, har vedkommende likevel rett til 50 prosent av ytelsen.

En person har rett til ytelsen ved gjennomføring av samfunnsstraff, straffegjennomføring utenfor fengsel etter straffegjennomføringsloven §§ 16 og 16 a, betinget dom og ved prøveløslatelse dersom øvrige vilkår er oppfylt, jf. folketrygdloven § 17-14 tredje ledd og 17 A-8.

Ytelser til gjenlevende ektefelle

Personer som har mistet ektefelle, partner eller samboer med felles barn kan ha rett til gjenlevendepensjon.

En person har ikke rett til ytelsen dersom vedkommende sitter i varetekt, er under straffegjennomføring eller er underlagt særreaksjoner i en institusjon under kriminalomsorgen. Ytelsen stanses fra og med andre måned etter straffegjennomføringen starter, jf. folketrygdloven § 17-14 og 17 A-8. Dersom personen forsørger barn, har vedkommende likevel rett til 50 prosent av ytelsen.

En person har rett til ytelsen ved gjennomføring av samfunnsstraff, straffegjennomføring utenfor fengsel etter straffegjennomføringsloven §§ 16 og 16 a, betinget dom og ved prøveløslatelse dersom øvrige vilkår er oppfylt, jf. folketrygdloven § 17-14 tredje ledd og 17 A-8.

Barnepensjon

Barn som har mistet en eller begge foreldrene kan ha rett til barnepensjon.

Et barn har ikke rett til ytelsen dersom vedkommende sitter i varetekt, er under straffegjennomføring eller er underlagt særreaksjoner i en institusjon under kriminalomsorgen. Pensjonen stanses fra og med andre måned etter straffegjennomføringen starter, jf. folketrygdloven § 18-9.

En person har rett til ytelsen ved gjennomføring av samfunnsstraff, straffegjennomføring utenfor fengsel etter straffegjennomføringsloven §§ 16 og 16 a, betinget dom og ved prøveløslatelse dersom øvrige vilkår er oppfylt, jf. folketrygdloven § 18-9 tredje ledd.

Foreldrepenger

Ved fødsel og adopsjon kan foreldre ha rett til foreldrepenger etter folketrygdloven kapittel 14.

Dersom en av foreldrene soner i fengsel regnes den andre forelderen for å være alene om omsorgen etter folketrygdloven § 14-15, slik at den forelderen kan ta den gjenværende delen av stønadsperioden.

Dersom forelderen har straffegjennomføringen i hjemmet regnes foreldrene for å bo sammen og de kan dele stønadsperioden.

Omsorgspenger

Personer som må være borte fra jobb for å ta vare på barn som på grunn av sykdom trenger pleie og omsorg hele tiden kan ha rett til pleiepenger.

Dersom en av foreldrene soner i fengsel i minst seks måneder, regnes den andre forelderen for å være alene om omsorgen etter folketrygdloven § 9-6, slik at den gjenværende forelderen har rett til dobbelt antall omsorgsdager. Dersom personen gjennomfører straff i hjemmet anser man ikke den andre forelderen som alene om omsorgen.

Grunn- og hjelpestønad

Personer som trenger langvarig privat pleie og tilsyn, eller har visse nødvendige ekstrautgifter grunnet varig skade, sykdom eller funksjonsnedsettelse kan ha rett til grunn- eller hjelpestønad.

En person har ikke rett til ytelsen dersom vedkommende sitter i varetekt, er under straffegjennomføring eller er underlagt særreaksjoner i en institusjon under kriminalomsorgen som er forventet å vare mer enn tre måneder, jf. folketrygdloven § 6-8. Personen kan likevel ha rett på grunnstønad dersom vedkommende har spesielle personlige ekstrautgifter som fengselet ikke dekker.

Barnetrygd

Foreldre med barn boende fast hos seg har rett til barnetrygd etter barnetrygdloven § 2. Barn kan ikke bo hos en person som soner i fengsel og denne personens rett til ytelsen vil opphøre. Den andre forelderen eller omsorgspersonen kan da søke om å få barnetrygden utbetalt til seg. Dersom en av foreldrene gjennomfører straff i fengsel i mer enn seks måneder ansees ikke foreldrene å bo sammen, dermed kan den andre forelderen ha rett til utvidet barnetrygd etter barnetrygdloven § 9.

Kontantstøtte

Foreldre med barn mellom ett og to år som ikke, eller bare delvis gjør bruk av barnehage plass med offentlig driftstilskudd, kan

motta kontantstøtte hvis barnet bor fast hos vedkommende ifølge kontantstøtteloven § 3. Barn kan ikke bo fast hos en person som soner i fengsel og denne personens rett til ytelsen vil følgelig opphøre. Den andre forelderen eller en annen omsorgsperson kan da søke om å få kontantstøtten utbetalt til seg, forutsatt at barnet ikke er plassert i fosterhjem.

Barnebidrag

Et barn har rett til forsørgelse fra begge foreldrene. Om foreldrene ikke bor sammen, skal den ene forelderen betale barnebidrag til den forelderen som bor fast sammen med barnet etter barneloven § 67. Foreldrene kan inngå en privat avtale om barnebidrag eller be Nav fastsette barnebidraget.

Størrelsen på barnebidraget påvirkes blant annet av foreldrenes inntekt og omfang av samvær mellom den som betaler barnebidrag og barnet, jf. barneloven § 71. Dette er elementer som ofte endrer seg når en av foreldrene gjennomfører straff. En av foreldrene må søke om endring av barnebidragets størrelse for at Nav skal kunne ta hensyn til endring i inntekt eller samvær. I utgangspunktet får søknaden virkning frem i tid.

Hvis innsatte ønsker endring av bidrag vil den andre forelderen få kjennskap til at de sitter i fengsel. Det er viktig at innsatte informeres om dette.

Oppfostringsbidrag

Dersom barnevernet overtar omsorgen for et barn, kan kommunen kreve at foreldrene betaler oppfostringsbidrag om det er rimelig ut fra foreldrenes situasjon, jf. barnevernsloven § 15-12. Dersom det skjer endringer i den økonomiske situasjon grunnet soning må foreldrene søke om endring av oppfostringsbidraget.

Ektefellebidrag

Dersom et ektepar flytter fra hverandre, blir separert eller skilt kan den ene ektefeller i enkelte situasjoner bli pålagt å betale et ektefellebidrag til den andre ektefellen etter ekteskapsloven § 79. Dersom den økonomiske situasjonen endrer seg for partene, kan de søke Nav om endring av bidrag Nav har fastsatt eller ta opp ny sak for domstolen.

Bidragsforskudd

Personer som har barnet fast boende hos seg og som har barnebidrag som blir innkrevd av det offentlige kan ha rett til bidragsforskudd dersom inntekten er under en satt inntektsgrense, jf. forskotteringsloven. Barn kan ikke bo fast hos en person som gjennomfører straff i fengsel og denne personens rett til ytelsen vil følgelig opphøre. Dersom personen gjennomfører straff i samfunnet og barnet fremdeles bor fast der, påvirker ikke straffegjennom-føringen retten til ytelsen.

Hjelpemidler

Ved tilrettelegging for innsatte med en varig funksjonsnedsettelse (og som er medlemmer i folketrygden) er det et delt finansieringsansvar mellom fengselet og folketrygden (Nav Hjelpemiddelsentral). Fengselet vil som hovedregel ha ansvaret for tilrettelegging av det fysiske miljøet og hjelpemidler til bruk i fengselet. Det gjelder for eksempel tilrettelegging i cellen med brannvarsling (for hørselshemmede), callinganlegg, regulerbar seng, tilgjengelighet til bad/toalett med nødvendige hjelpemidler, alternativ telefonløsning og lydanlegg i fellesarealer.

Fengselet har ansvar for generell fremkommelighet til fellesarealer for de innsatte, for eksempel kan det være aktuelt med trappeheis for å løse forflytningsproblemer mellom etasjer i fengselet.

Folketrygden har finansieringsansvar for hjelpemidler som er individuelt tilpasset, slik som:

- individuelt tilpasset rullestol
- ganghjelpemidler og rullator til personlig bruk
- kommunikasjonshjelpemidler til personlig bruk
- personlige syns- eller hørselshjelpemidler

Brukeren kan ta med nødvendige hjelpemidler fra sitt eget hjem eller de kan formidles under fengselsoppholdet. Hjelpemidler fra folketrygden lånes ut til den enkelte bruker (ikke fengselet) og skal returneres til hjelpemiddelsentralen når behovet opphører. Bruker kan eventuelt ta hjelpemidlet med hjem hvis hun/han har et fortsatt behov for utstyret etter fengselsoppholdet.

Folketrygdens ansvar gjelder bare innsatte som er medlemmer av folketrygden. Som hovedregel forutsetter medlemskap at den innsatte kan regnes som bosatt i Norge, det vil si har lovlig opphold i Norge som har vart eller er ment å vare minst 12 måneder. Personer som ikke oppfyller medlemskapsvilkårene i folketrygden, har fortsatt rett til midlertidig utlån av hjelpemidler fra kommunen.

Tegnspråktolking

Fengselet bestiller tolkehjelp til døve og tolkledsagerhjelp til døvblinde på Nav Hjelpemiddelsentral i det fylket som fengselet er lokalisert.

Det anbefales å bestille tolk i god tid. Fengselet må betale for den tolkehjelpen som benyttes i regi av fengselet.

Høreapparater

Formidling av høreapparater er de regionale helseforetakenes ansvar gjennom hørselssentralene og avtalespesialistene (legespesialister innen øre-nese-hals-medisin med avtale om formidling av høreapparat). Hørselssentralene og avtalespesialistene kan utrede hørselstapet, tilpasse og bistå med søknad om høreapparat. Hørselssentralene og avtalespesialistene har også ansvaret for informasjon og opplæring i bruk av høreapparatene. Det er Nav (folketrygden) som finansierer høreapparater. Folketrygdens ansvar for finansiering av høreapparater gjelder bare innsatte som er medlemmer av folketrygden.

Rett til tjenester etter sosialtjenesteloven

Kommunens ansvar

Kommunen har ansvar for de generelle oppgavene i lovens kapittel 3 og de individuelle tjenestene i kapittel 4. Oppgavene og tjenestene skal inngå i Nav-kontoret. Nav-kontoret har plikt til å ta imot og vurdere alle skriftlige og muntlige henvendelser som gjelder et behov for sosiale tjenester, uavhengig av hvor personen som henvender seg bor. Det er oppholdskommunen som har ansvar for å yte hjelp og tjenester til den enkelte (se punkt 4.2 «hvordan finne riktig Nav-kontor»).

Opplysning, råd og veiledning

Opplysning, råd og veiledning er en av kjerneoppgavene i Nav-kontoret. Hensikten med tjenesten er å løse eksisterende sosiale problemer, og å forebygge at slike problemer oppstår. Retten til tjenesten er derfor uavhengig av om den som søker råd og veiledning allerede er kommet i en vanskelig situasjon, eller søker eller mottar andre tjenester fra Nav.

Nav-kontoret skal vurdere hvilke råd og veiledningsbehov den enkelte har, og tilpasse tjenesten ut fra dette. Hjelp til selvhjelp er et grunnleggende prinsipp for tjenestens innhold.

Sentralt i Nav-kontorets råd- og veiledningsplikt er ansvaret for økonomisk rådgivning. Økonomiske vanskeligheter kan være del av et større sakskompleks, og det er viktig at økonomisk rådgivning integreres med Nav-kontorets øvrige oppgaver.

Formålet med den økonomiske rådgivningen er tredelt; å forebygge økonomiske problemer, å søke å løse akutte økonomiske problemer, og å bidra til å finne helhetlige og varige løsninger for tjenestemottaker med behov for økonomisk rehabilitering.

Råd og veiledning er en tjeneste som det skal fattes vedtak om eller som skal inngå som del av vedtak.

Økonomisk stønad til personer i fengsel

Institusjonen har et ansvar for å sørge for at personer som er under straffegjennomføring, og som kriminalomsorgen har ansvaret for, får sine behov for kost, losji med videre ivaretatt under oppholdet.

Det kan likevel oppstå behov for eksempel knyttet til helse, fritidsaktiviteter, kulturelle forhold og familiesituasjon som ikke dekkes av institusjonen.

Den innsatte kan også ha behov for andre tjenester som følge av oppholdet, som bistand til å kunne beholde boligen sin eller sikre oppbevaring av innbo og personlige eiendeler under oppholdet. Det vil i tillegg ofte være særlige utgifter forbundet med utflytting fra institusjonen eller boligen, for eksempel til etablering, klær og husholdnings- og hygieneartikler. Det samme gjelder i forbindelse med permisjon fra fengsel.

Hvis personen ikke har egne midler, eller ikke har tilstrekkelig, kan vedkommende søke om økonomisk stønad og få søknaden vurdert på vanlig måte. Nav-kontoret skal bidra til å sikre en god overgang fra institusjonen eller boligen til livet utenfor for den enkelte som trenger det.

Personer som har unndratt seg straffegjennomføring ved f.eks. å ikke returnere etter permisjon, har ikke krav på økonomisk sosialhjelp.

Rett til midlertidig botilbud

Kommunen i Nav er forpliktet til å finne midlertidig botilbud for dem som ikke klarer det selv.

Midlertidig botilbud skal kun unntaksvis benyttes ved løslatelse fra fengsel eller ved utskriving fra institusjon. Nav-kontoret bør sikre direkte overgang til varig botilbud for personer i slike sårbare faser.

Når midlertidig botilbud benyttes, skal Nav-kontoret så vidt mulig umiddelbart iverksette tiltak for å sikre overgang til varig botilbud.

Rett til midlertidig botilbud omfatter alle som oppholder seg i kommunen, selv om oppholdet er midlertidig. Oppholdskommunens ansvar etter rundskriv til lov om sosiale tjenester, kapittel 3 er for å hindre at tjenestemottaker blir kasteball mellom kommuner. Nav-kontoret kan ikke avvise en person eller avslå en søknad om midlertidig botilbud med den begrunnelse at vedkommende tilhører en annen kommune. Nav-kontoret må alltid vurdere personens situasjon her og nå.

Kvalifiseringsprogram med tilhørende stønad

Kvalifiseringsprogrammet er en rettighet for personer som fyller inngangsvilkårene i bestemmelsen. Kvalifiseringsprogrammet er oppholdskommunens ansvar, og Arbeids- og velferdsetaten har plikt til å medvirke.

Kvalifiseringsprogram gjelder for personer mellom 18 og 67 år med vesentlig nedsatt arbeids- og inntektsevne og ingen eller svært begrensede ytelser til livsopphold etter folketrygdloven eller arbeidsmarkedsloven. Det må i tillegg foreligge et behov for tett og koordinert bistand. Dette kan gjelde personer som har liten eller ingen tilknytning til arbeidslivet, mangler grunnleggende skolegang og utdanning, har fysiske eller psykiske plager eller sliter med rusproblemer. Mange har flere problemer samtidig i gjensidig påvirkning. Det er en forutsetning for deltakelse at personen kan nyttiggjøre seg programmet, og ikke har rettigheter etter andre ordninger.

Kvalifiseringsprogrammet skal bidra til at den enkelte blir i stand til å komme i arbeid og beholde arbeid over tid. Deltakere i program vil ha varierende forutsetninger for å delta i arbeidslivet. Programmet skal innvilges selv om det ved oppstart er usikkert om deltakeren kan komme i arbeid etter avsluttet program. For mange er målet heltidsarbeid, mens andre har deltidsarbeid som målsetting. Ved behandling av søknad om kvalifiseringsprogram skal derfor ingen utelukkes med den begrunnelse at deltakelse ikke vil føre til varig heltidsarbeid.

Kvalifiseringsprogram for personer under straffegjennomføring
Det er ulike former for straffegjennomføring, og noen av dem er forenlige med deltakelse i kvalifiseringsprogram. Nav-kontoret må foreta en konkret vurdering av om forutsetningene for deltakelse i kvalifiseringsprogram under straffegjennomføring er til stede i hvert enkelt tilfelle.

Innsatte i fengsel kan få innvilget kvalifiseringsprogram hvis oppholdet i fengsel eller forvaring er av kortere varighet enn seks måneder, eller det er seks måneder eller mindre igjen til domfelte løslates. Programmet kan da iverksettes umiddelbart etter løslatelse, jf. § 31. Alle forberedelser, som førstegangssamtale, gjennomføring av arbeidsevnevurdering, utforming av programinnholdet og utarbeidelse av individuell plan, kan utføres mens deltakeren er i fengsel eller forvaring.

Domfelte som gjennomfører straff i institusjon eller sykehus

Ved gjennomføring av straff i institusjon etter straffegjennomføringsloven §12 eller sykehus etter straffegjennomføringsloven §13 vil man normalt ikke ha krav på ytelser etter folketrygdloven. Situasjonen til disse vil når det gjelder rett til velferdsytelser langt på vei være den samme som for innsatte som gjennomfører straff i fengsel.

Særlig om straffavbrudd
Det er ikke direkte omtalt i lov eller forarbeider hva som skal skje med ytelsene ved straffavbrudd. Ved straffavbrudd gjennomføres det ikke straff, men det har heller ikke skjedd en løslatelse. Reglene anvendes slik at ytelsen stoppes fram til løslatelsen, selv om det skjer straffavbrudd i mellomtiden. Dette må blant annet ses på bakgrunn av hensynet til å unngå overkompensasjon og at ytelsene utbetales per måned, mens straffavbrudd kan være av relativt kort varighet. Dersom slike situasjoner skulle likestilles med løslatelse vil et kort straffavbrudd som strekker seg over et månedsskifte kunne gi full ytelse i tre måneder. Det vil også være tilfeller hvor den domfelte er under behandling med kost og losji under straffavbruddet.

Alle har rett til å søke om økonomisk sosialhjelp og få en individuell vurdering av søknaden sin.

Vedlegg 5: Oversikt over trygdeytelser opp mot straffegjennomføringsformer

Matrise over ulike ytelser som innsatte /domfelte kan ha rett på

Disse oversiktene gir en indikasjon på om det kan gis ulike ytelser under ulike straffegjennomføringsformer. Alle ytelser som er merket «Ja» er ytelser den innsatte/domfelte kan ha rett på dersom den enkeltes situasjon innfrir de krav som gjelder for den enkelte ytelse. Nav vil i hver enkelt sak vurdere om søknaden kan innvilges eller ikke.

Ved straffegjennomføring i samfunn

Ytelse	Reaksjon og gjennomføringsform					
	Hjemme	Hjemme	Hjemme	Hjemme	Hjemme	Hjemme
	Ubetinget fengsel med elektronisk kontroll	Ubetinget fengsel hjemme	ND: Narkotika-program med domstols-kontroll	Samfunns-straff	Program mot ruspåvirket kjøring	Bøtesoning
Alders-pensjon	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Arbeids-avklarings-penger	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Dagpenger	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Grunn-stønad	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Hjelpe-stønad	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Økonomisk sosial-stønad	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering
Syke-penger	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Uføretrygd	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

Ved straffegjennomføring i fengsel eller institusjon

Ytelse	Reaksjon og gjennomføringsform						
	Fengsel	Fengsel	Fengsel	Fengsel - mulig frigang	Fengsel med frigang	Institusjon	Institusjon
	Forvaring - mulig frigang	Ubetinget fengsel med særlig høyt sikkerhets-nivå	Ubetinget fengsel med høyt sikkerhets-nivå	Ubetinget fengsel med lavt sikkerhets-nivå	Ubetinget fengsel i over-gangsbolig	Ubetinget fengsel i sykehus	Ubetinget fengsel i institusjon
Alders-pensjon uten barn	Nei	Nei	Nei	Nei	Skjønns-messig vurdering	Nei	Nei*
Alders-pensjon med barn	Ja, men redusert	Ja, men redusert	Ja, men redusert	Ja, men redusert	Ja, men redusert	Ja, men redusert	Ja, men redusert
Arbeids-avklarings-penger uten arbeids-giver	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
Arbeids-avklarings-penger med arbeids-giver	Nei	Nei	Nei	Ja	Ja	Ja	Ja
Dag-penger	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering
Grunn-stønad**	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering
Hjelpe-stønad	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
Økonomisk sosial-stønad	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering	Skjønns-messig vurdering
Syke-penger uten arbeids-giver	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
Syke-penger med arbeids-giver	Nei	Nei	Nei	Ja	Ja	Ja	Ja
Uføretrygd uten barn	Nei	Nei	Nei	Nei	Skjønns-messig vurdering	Nei	Nei*
Uføretrygd med barn	Ja, men redusert	Ja, men redusert	Ja, men redusert	Ja, men redusert	Ja, men redusert	Ja, men redusert	Ja, men redusert

** Ved gjennomføring av straff etter straffegjennomføringsloven § 12 ved Elevator, kan det vurderes å gjøre unntak fra hovedregelen, slik at uføretrygd og alderspensjon kan utbetales dersom bruker må betale for kost og losji.*